

Tartu Ülikool

Sotsiaalteaduste valdkond

Narva kolledž

Õppekava “Koolieelse lasteasutuse mitmekeelne õpetaja”

Egle Kattel

**LASTEKIRJANDUSE KASUTAMINE LASTE VÄÄRTUSTE
KUJUNDAMISEL JÕGEVAMAA LASTEAIA ÕPETAJATE
NÄITEL**

Bakalaureusetöö

Juhendaja: Nelly Randver

Narva 2023

KINNITUS

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, põhimõttelised seisukohad, kirjandus allikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

Allkirjastatud digitaalselt

14.05.2023

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Egle Kattel,

1. Annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose “Lastekirjanduse kasutamine laste väärtuste kujundamisel Jõgevamaa lasteaiaõpetajate näitel”, mille juhendaja on Nelly Randver, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Egle Kattel

14.05.2023

SUMMARY

The use of children's literature in shaping the values of children as an example of the teachers of Jõgevamaa kindergarten.

A child's values and attitudes are formed from early childhood, and in addition to the home, the kindergarten also plays an important role in this. A child learns values through everyday life experiences, and the example of adults is very important. Reading allows children to experience different situations and see the world from different perspectives, thereby supporting the development of their values. Discussing reading passages helps children understand concepts such as good-bad and right-wrong and teaches them important qualities such as friendliness, honesty, helpfulness, caring, and hard work. Literature is an important tool in developing a child's sense of security, self-confidence and emotional intelligence, and encourages them to explore the world around them. The aim of the study was to find out the use of children's literature by kindergarten teachers in Jõgevamaa. The paper consists of 4 chapters –I– Theoretical overview of values and value attitudes, the teacher as a bearer of values and value formation in preschool, the concept of children's literature, the role of children's literature in child development and value education, and the methods used in children's literature in teaching values, –III– methodologies and sample of research and –IV– results of the research, analyzes and proposals for further research. The research used a qualitative research method (semi-structured interview, qualitative content analysis) and results revealed that kindergarten teachers in Jõgevamaa base their work on personal values, such as honesty, caring, benevolence, tolerance, hard work, friendliness, trust and cooperation. They teach values to children through various methods such as conversations, discussions, reading stories and books, and through situations and games. Kindergarten teachers use children's literature to discuss and analyze values and teach children various values necessary for life, such as honesty, courage to stand up for the weaker, tolerance, friendliness, sense of justice and caring. The results of the research showed that kindergarten teachers choose books suitable for the children, which contain beautiful illustrations, are suitable for the age and development level and convey positive values such as kindness, helpfulness, friendliness, learning, honesty, tolerance, friendliness, sense of justice and caring for each other. Kindergarten teachers have a good overview of modern and classic children's literature. Contrary to previous research, this paper does confirm that teachers know and use both modern and older works of authors that are suitable for shaping values.

SISUKORD

SISSEJUHATUS	6
1.LASTEKIRJANDUSE ROLL VÄÄRTUSKASVATUSES KOOLIEELSES EAS	9
1.1 Mõisted väärtused, väärtushoiak, väärtushinnang, väärtuskasvatus	9
1.2 Õpetaja kui väärtuste kandja	10
1.3 Väärtuste kujunemine koolieelses eas	12
1.4 Lastekirjanduse mõiste	13
1.5 Lastekirjandus lapse arengu toetajana	14
1.6 Lastekirjandus väärtuste kujundajana	16
1.7 Meetodid lastekirjanduse kasutamisel väärtuste kujundamisel.	17
2. UURIMISTÖÖ METOODIKA	20
2.1 Uurimistöö eesmärk ja uurimisküsimused	20
2.2 Uurimistöö meetodid	21
2.3 Uuringu protseduur	21
2.4 Uurimistöö valimi kirjeldus	22
2.5 Andmete analüüsi meetod	23
3. UURIMISTULEMUSTE ANALÜÜS	24
3.1 Väärtused, millest õpetajad lähtuvad oma töös, nende endi arvates	24
3.2 Lastekirjanduse osatähtsus laste väärtuste kujundamisel koolieelses eas õpetajate arvates	28
3.3 Lasteaiaõpetajate lastekirjanduse kasutamine väärtuste õpetamisel	31
ARUTELU	35
KOKKUVÕTE	43
KASUTATUD KIRJANDUS	45
Lisa 1. Intervjuu küsimused	50

SISSEJUHATUS

Lapse varajases eas on väärtuste peamisteks kujundajateks kodu, lasteaed ja ühiskond. Selles vanuses pannakse alus, millist suhtumist ja käitumisviise hakkab laps tulevikus väärtustama ning milliseid hoiakuid endas kandma. Lasteaia õpetaja ülesandeks on olla eeskujuks väärtuste kandmisel ja edastamisel. (Sutrop, Valk, Velbaum, 2009) Õpetajatena on meil kohustus toetada lapse arengut igakülselt ja luua keskkond, mis soodustab väärtuste kujunemist, see on isikliku õnneliku elu ja ühiskonna koostoitumise aluseks. (Sutrop, 2019) Koolieelse lasteasutuse riiklik õppekava (2008) näeb ette, et laps tunneb huvi lugemise, kirjutamise ja lastekirjanduse vastu. Kirjandushuvi tekitamine on tänapäeval õpetajatele väljakutseks, kuna tehnoloogiline areng on olnud kiire ja huvi raamatute vastu ei ole populaarne. (Niitra, 2016) Seetõttu on oluline, et lasteaia õpetajad näitaksid lastele, kuidas lugemine on väärtustatav ning võib olla lõbus ja põnev tegevus. Korraldades lugemishommikuid, kus nad loevad lastele ette huvitavaid raamatuid ja arutlevad nende sisu üle. Samuti võiks lastega külastada raamatukogusid ja anda lastele aega raamatute lugemiseks ja neile sobiva kirjanduse valimiseks. Lasteaia õpetajatel on võimalus valida lastekirjandust enda väärtus valikutele toetudes, kujundades laste väärtusi. (Niitra, 2016)

Lugedes erinevaid uurimustöid lastekirjanduse kasutamisest väärtuskasvatuse õpetamisel toon välja kõigepealt Usin (2018) magistr töö: „Lastekirjanduse kasutamine õpilaste väärtuskasvatuses esimeses kooliastmes“. Selle töö tulemustes selgus, et õpetajad peavad oluliseks õpetada abivalmidust, ausust ja sallivust läbi lastekirjanduse. Lisaks selgus, et õpetajad ei eelista kaasaegset kirjandust klassikalisele ja kasutavad väärtuste õpetamiseks vähe ajakohast kirjandust ja nad ei ole teadlikud kaasaegsest lastekirjandusest.

Nurk (2017) kirjutas magistr töö teemal „Esimeses klassis auditiivsete ülesannete rakendamise võimalusi väärtuspädevuste kujundamiseks „Kiusamisest vaba kool“ meetoodika abil“. Uuringu tulemustest selgus, et autori poolt koostatud auditiivsete ülesannete kasutamine õppetöös tõstis õpilaste teadmisi väärtustest ja väärtushoiakud klassis paranesid. Koostõised õppevormid, kus arutleti ja leiti lahendusi auditiivsetes ülesannetes püstitatud arutlusküsimustele, arendasid õpilastes soovitud väärtushoiakuid.

Lastekirjanduse kasutamine laste väärtuste kujundamisel Jõgevamaa lasteaia õpetajate näitel Raikerus (2022) kirjutas bakalaureusetöö teemal „Lasteaia õpetajate teadlikkus Eesti lastekirjandusest ja selle kasutamine kolme Tallinna venekeelse lasteaia näitel.“ Uurimuse tulemustest selgus, et õpetajad teavad kaasaegsete kirjanike teoseid, kuid eelistavad kasutada siiski vanade klassikute raamatuid oma õppetegevustes. Raikerus (2022) ja Usin (2018) oma töödes väitsid, et lasteaia ja kooli õpetajad peavad väärtuste kujunemist väga oluliseks ning eelistatakse kasutada klassikalist kirjandust väärtushinnangute õpetamisel ja õpetajatel puudub põhjalik ülevaade kaasaegsest kirjandusest.

Eestikeelsetes lasteaedades ei ole lähiajal uuritud väärtuste kujundamist läbi lastekirjanduse. Seepärast selles töös uuritakse kuidas eestikeelsed lasteaiaõpetajad kujundavad laste väärtusi läbi lastekirjanduse. Uuringusse valiti Jõgevamaa õpetajad, kuna töö autor elab ja töötab Jõgevamaal ja tunneb huvi kuidas, selle piirkonna lasteaiaõpetajad kujundavad laste väärtusi kasutades lastekirjandust.

Usin (2018) kirjutab oma töös „Õpetajad pole piisavalt ettevalmistatud laste väärtuste kujundamiseks ja toetavaid materjale on vähe. Eestis on oluline viia läbi uuringuid, mis aitaksid välja selgitada, missuguseid väärtusi õpetajad õpetamisel oluliseks peavad ja kuidas nad kasutavad lastekirjandust väärtuskasvatases.

Lasteaia õpetajatel on võimalus mõjutada positiivselt laste väärtushinnanguid ja huvi lugemise vastu, kui nad ise näitavad eeskujut. Õpetajad saavad oma tegevuse kaudu õpetada lastele, kuidas näidata hoolivust ja austust teiste vastu, kuidas olla vastutustundlik ja aus. Samuti on oluline, et õpetajad aitaksid lastel mõista, kuidas väärtused on seotud igapäevaeluga. Lasteaia õpetajate ülesanne on luua keskkond, et lapsed tunneksid end turvaliselt ja võimalus areneda mitmekülgseks. Oluline on mõista, et väärtuste kujundamine ja lugemishuvi tekitamine on pikaajaline protsess, mis nõuab kannatlikkust ja pühendumust. (Müürsepp, 2010, lk 29-35)

Uurimistöö probleem on, et Eestikeelsetes lasteaedades on vähe uuritud kuidas lasteaiaõpetajad kasutavad lastekirjandust väärtuste kujundamisel koolieelses eas.

Töö eesmärgiks on välja selgitada lastekirjanduse kasutamise praktikaid laste väärtuste kujundamisel koolieelses eas küsitledes Jõgevamaa õpetajaid. Töö valimisse kuuluvad eesmärgipäraselt Jõgevamaa lasteaia õpetajad.

Uurimistöös otsitakse vastuseid järgnevatele küsimustele:

- Millistest väärtustest õpetajad lähtuvad oma töös nende endi arvates?

- Milline osatähtsus on lastekirjandusel laste väärtuste kujundamisel koolieelses eas õpetajate arvates?
- Millist lastekirjandust lasteaiaõpetajad kasutavad laste väärtuste kujundamisel?

Bakalaureusetöö koosneb kolmest peatükist. Esimeses peatükis antakse teoreetiline ülevaade väärtuste, väärtuskasvatuse, väärtushinnangute ja väärtushoiakutest, õpetajast kui väärtuste kandjast, väärtuste kujunemisest eelkoolieas, lastekirjanduse mõistest, lastekirjanduse rollist lapse arengus ja väärtuskasvatuses ning meetoditest väärtuste õpetamisel läbi lastekirjanduse. Tuginetakse nii teadusartiklitele, teaduskirjandusele kui ka varasematele uurimistöodele. Teises, ehk empiirilise osa peatükis käsitletakse uurimuse eesmärki, uurimisküsimusi, valimit, metoodikat, uurimisprotseduuri ja andmetöötlusmeetodit. Kolmandas peatükis tuuakse välja uurimistöö tulemused ja analüüsitakse saadud tulemusi. Analüüsi tulemuste põhjal koostatakse arutelu, mille põhjal tehakse järeldused ja kokkuvõte.

Võtmesõnad: väärtused, väärtuskasvatus, väärtushoiakud, väärtushinnangud, lastekirjandus

1.LASTEKIRJANDUSE ROLL VÄÄRTUSKASVATUSES KOOLIEELSES EAS

1.1 Mõisted väärtused, väärtushoiak, väärtushinnang, väärtuskasvatus

Mitmed autorid kasutavad erinevaid definitsioone väärtuste selgitamiseks. Sõna väärtus tähendab midagi sellist, mis on väärt millegi saavutamist, tegemist või omamist ehk väärtused on soovide objektid, mille kaudu juhitakse meie toimimist- need on arusaamade, käitumisviiside ja iseloomu aluseks. (Sutrop, 2010, lk 5) Eesti Entsüklopeedia järgi on väärtused “reaalsuse aspekt, asi, nähtus või suhe, mis on inimese kui ühiskondliku olendi eksisteerimise seisukohalt oluline ja tähenduslik.” (Eesti Entsüklopeedia, 2006). Väärtused võivad olla nii materiaalsed, kui vaimsed. Väärtused peegeldavad inimese siseelu- näiteks julgus, meelekindlus, head kombed, osavus ausus. (Veisson, Kuurme, 2010, lk 11)

Margit Sutrop (2010, lk 10) väidab, et väärtused võib jagada nelja kategooriasse: bioloogiline-füüsikalised väärtused (elu ja tervis), sotsiaal poliitilised väärtused (vabadus, õiglus, sallivus), moraalsed väärtused (ausus, headus) ja esteetiline väärtus (ilu, kunst). Merike Mitt väidab, et väärtused on inimese kindlad põhimõtted, ideaalid, veendumused ja käitumisprintsipiidid, nende kaudu saame jääda muutustes iseendaks. (Mitt, 2012, lk 6) Väärtused juhivad inimeste käitumist ja hoiakuid, seetõttu tuleb võtta väärtust kui universaalset mõistet ja seda, kuidas erinevad inimesed väärtusi tõlgendavad. (Ülavere, Veisson, 2014)

Väärtused on uskumused, mis on lahutamatult seotud tunnetega. Väärtused järjestatakse omavahel võrreldes tähtsuse alusel. (Ülavere, Veisson, Tammik, 2017, lk 70) Väärtused mängivad elus suurt rolli, kuna nende põhjal otsustab inimene oma käitumisviiside üle. (Schwartz, 1992)

Väärtuste õpetamine käib läbi väärtuskasvatuse, olles protsess, mille peamiseks eesmärgiks on õppida enda ja teiste väärtusi märkama, mõtlema ja väärtuste üle arutlema. Väärtuskasvatuses on oluline peale teadmise andmise ka iseloomuomaduste kujundamine, nii et lastest saaksid isiksused, kes elavad õpitud ja kujunenud väärtuste järgi. (Sutrop, Harro-Loit, Jung, i.a) Väärtuskasvatus avaldub kõiges, nii õppetegevustes, kokkulepetes, üritustes, sotsiaalsetes

Lastekirjanduse kasutamine laste väärtuste kujundamisel Jõgevamaa lasteaia õpetajate näitel suhetes ja traditsioonides. Oluliseks tuleb pidada, et koostöö ja usaldus õpetajate, laste, lastevanemate ja juhtkonna vahel põhineks ühistel väärtustel ja kõik saaksid nendest ühtemoodi aru. (Ülavere, Veisson, Tammik, 2017, lk 71)

Väärtuskasvatus on planeeritud tegevus, mille abil soovitakse lapsi õpetada väärtuste üle mõtlema ja edendama kõlblist arengut. Väärtuskasvatus on igasugune tegevus, mis toetab isiksuse arengut nii vaimselt, emotsionaalselt, sotsiaalselt kui ka füüsiliselt. (Schihalejev, 2011, lk 13) Väärtuskasvatuse alla kuulub kõik, mis mõjutab õppija väärtuseid, väärtushinnanguid ja hoiakuid (Ülavere, Veisson, Tammik, 2017, lk 71) “Väärtushinnang on inimese subjektiivne hinnang, mille alusel ta eelistab üht asja või nähtust teisele.” (eki.ee)

Väärtushinnangute põhjal võtab inimene seisukoha, näiteks, pidades tegevust kas heaks või halvaks, lubatud või keelatuks, oluliseks või ebaoluliseks. Väärtushinnangud suunavad inimest tegema valikuid ja väljenduvad inimese käitumisviisides, olles üldjuhul teadvustamata. Väärtushoiakud kujunevad eeskujusid matkides ning suunavad tugevasti inimese käitumist. Väärtushinnangud ja hoiakud on kujunenud arusaamadel selle kohta, kuidas maailmas asjad toimivad. (Schihalejev, 2011, lk 13)

Väärtuskasvatus on protsess mille käigus õpetatakse lastele väärtusi, väärtushinnanguid ja nende tähendust laps õpib tegema vahet heal ja halval, õigel ja valel.

1.2 Õpetaja kui väärtuste kandja

Õpetaja on oma töös väärtuste kandja. Õpetajal on õppe- ja kasvatus ülesannete tõttu kohustus ja võimalus edasi anda väärtusi. (Niemi, 2009, lk 27) Õpetaja professionaalset tööd juhib väärtusalus, milles on oluline inimväärikuse, aususe ja õiguspärasuse ednedamine. Lähtutakse humanistlikust käsitlest ja kaasinimese austamisest. Inimväärikust tuleb austada sõltumata inimese soost, vanusest, usust, päritolust, seisukohtadest või võimetest.

Õpetaja kutse-eetika kohaselt on õpetajatel suurimaks väljakutseks olla lastele eeskujuks. Iga õpetaja kujundab teadlikult ja vahel ka mitteteadlikult laste väärtushoiakuid, seetõttu tuleb õpetajatel reflekteerida oma käitumist ja milliseid väärtusi nende käitumine peegeldab. (Schihalejev, 2011, lk 29) Õpetajad annavad lastele edasi väärtusi, mida nad ise tähtsustavad. Näiteks ausus, lugupidamine, vastutustunne, töökus, õiglus ja sallivus. (Kraav, 2013, lk 284) Õpetaja loob pedagoogiliste valikutega õpilase identiteeti kujundava raami, kasutades

Lastekirjanduse kasutamine laste väärtuste kujundamisel Jõgevamaa lasteaia õpetajate näitel mitmesuguseid õppemeetodeid, valides õppematerjale ja kasutades erinevaid hindamisviise. (Niemi, 2009, lk 45).

Õpetaja toetub oma tegevuses igapäevastele kogemustele õppe- ja kasvatusprotsessis, reflekteerib oma tegevust ja väärtuseid, väärtustab laste mitmekesiseid õppimisvõimalusi ja arendab oma oskusi praktikas (Peterson, 2017, lk 316, Schihalejev, 2011, lk 30)

Oluline on, et laps tunneks ja märkaks enda ja teiste väärtusi, lapsel kujuneks oskus eristada väärtuseid ja aru saada millised võivad olla nende väärtuste järgi tegutsemise tagajärjed. Õpetajal tuleb anda lapsele võimalus eksida ja oma kogemusest saadud tagasisidest õppida. (Sutrop, Valk, Velbaum 2009, lk 57)

Õpetajate väärtushoiakud ja hinnangud mõjutavad nii õppe- kui ka hindamismeetodite valikut ja ka suhtlemisviise kolleegide ja lastega. Õpetaja toetab lapse moraalsel arengul. (Schihalejev, 2011, lk 30) Väärtushinnangud kujunevad suures osas välja lapsepõlves. Seetõttu on väljaspool kodu koolieelsete lasteasutuste roll laste õpetamisel ja väärtushinnangute kujundamisel ülioluline. (Ülavere, Veisson, 2014) Pöörates tähelepanu laste omavahelistele suhetele, tunnetele, käitumismudelitele ja eripäradele, õpetades lapsi oma käitumist analüüsima, tagame rahuliku, üksteisega arvestava ja hooliva keskkonna. Kõik see vajab õpetajalt igapäevast, järjepidevat ja süsteemset tööd. (Tammiste, 2014, lk 297)

Õpetaja tööks on igakülgset toetada laste arengut ja anda tagasisidet õppimise kohta. Õppeprotsess on tähenduslikum ja tulemuslikum, kui see ehitatakse üles arvestades iga lapse individuaalsust. Selleks peab õppija ja õpetaja vahel toimuma usalduslik suhe, kus igaüks on isiksuseks väärtustatud. (Sutrop, 2010, lk 6) Õpetaja loob sellise õpikeskkonna, millesse on kodeeritud väärtuskasvatustlik siutatsioon, et lastel oleks võimalus sellesse lähemalt süüvida ja arutleda teema üle, kasutades selleks lisamaterjale, rollimänge ja diskussioone. (Kraav, 2013, lk 286)

Õpetaja on väärtuste kandja ja eeskuju lastele. Õpetaja käitumine, suhtumine, õpetamisviis ja suhtlemine mõjutavad laste väärtushinnanguid. Õpetaja kui väärtuste edasikandjana toetab ja aitab lastel kasvada vastutustundlikeks ja eetilisteks kodanikeks.

1.3 Väärtuste kujunemine koolieelses eas

Väärtusarendus on pikaajaline protsess (Eesti ühiskonna väärtusarendus 2021–2026) ja seetõttu on väärtuste õpetamisel oluline koolieelses lasteasutuses õppekeskkonna kujundamine ja õpetatav sisu, milliseid hoiakuid ja väärtusi see edasi annab. (Ülavere, Veisson, 2014)

Koolieelse lasteasutuse riiklikus õppekavas (2008) on välja toodud väärtuste käsitlemine. Peatükis “Mina ja Keskkond” märgitakse, et väärtustatakse nii eesti kui ka teiste rahvaste kultuuri traditsioone, väärtustatakse enda ja teiste tervist, väärtustatakse keskkonda hoidvat mõtteviisi ja juhitakse tähelepanu, et laps väärtustaks iseennast, oma pere ja kodu. Õppe- ja kasvatustegevuse läbiviimisel arvestatakse iga lapse individuaalsusega ja õppe- ja kasvatustegevuse põhimõteteks on humaansete ja demokraatlike suhete väärtustamine ja lapse arengut soodustava keskkonna loomine, kus laps tunneb end turvaliselt ja lapsele luuakse keskkond, kus ta saab eduelamusi. Laps õpib läbi matkimise, vaatlemise, uurimise, katsetamise, suhtlemise ja mängu kaudu.

Väärtuskasvatuses on oluline, et luuakse väärtuspõhine õpikeskkond võimalikult vara, kuna laste väärtushinnangud, hoiakud ja väärtused kujunevad välja varajases eas. (Eesti ühiskonna väärtusarendus 2021–2026, Eyre, 2014, lk 23) Väärtuskasvatuse eesmärgiks on õpetada lapsi koos toimima, tundma viisakusreegleid ja häid kombeid. (Mitt 2012) Väärtuste kujunemise eelduseks koolieelses eas on laste kognitiivse, eetilise ja sotsiaalse arengu tase. (Veisson, Kuurme, 2010, lk 20)

Läbi mängu kujundatakse laste iseseisvust, arendatakse sotsiaalseid oskusi, kujundatakse loovust, algatusvõimet ja vastutustunnet. Väärtuskasvatuse kaudu õpetatakse lastele probleemilahendamise oskusi, hoolivut, austust iseenda, vanemate, teiste laste, kaaskodanike ja elusolendite vastu. (Harro-Loit, 2017, lk 22-24)

Üldinimlikeks väärtusteks peetakse abivalmidust, armastust, turvalisust, tähelepanelikkust ja sõprust. Koolieelses lasteasutuses on oluline, et õpetajate ja lastevanemate väärtused oleksid sarnased ja, et mõlemad osapooled teeksid koostööd. Oluliseks peetakse täiskasvanu eeskujut, sest koolieelses eas lapsed matkivad täiskasvanuid suurel määral. (Veisson, Kuurme, 2010, lk 21) Lapse väärtused kujunevad peamiselt perekonna eeskujust, osaliselt sõprade eeskujust, osaliselt televisioonist ja internetist. (Eyre, 2014, lk 23)

Väärtused kajastuvad laste omavahelistes suhetes ja igapäevases käitumises nii kodus, kui ka lasteaias. (Ülavere, Veisson, Tammik, 2017, lk 75) Väärtuste kujunemine on protsess, kus laps saab teadlikuks oma väärtustest ja õpib neid võrdlema teiste omadega. Laps õpib mõtisklema oma väärtuste üle ja kuidas need mõjutavad tema elu, ühiskonda, kui ka keskkonda terviklikuna. Kirjandusteoste lugemine annab ajendi, sest nende kaudu saab laps kujutada end erinevatesse situatsioonidesse ja vaadelda maailma läbi teise pilgu. (Sutrop, 2009, lk 58) Väärtuste kujunemisele aitavad kaasa eeskujuks olemine, lugemispalade kuulamine. Lugude kuulamise ja arutlemise tulemusena omandab laps mõisteid paha-hea, õige-vale. Laps õpib viisakat käitumist, sõbralikust, asjade jagamist, ausust, abivalmidust, hoolivust, töökust ja palju muid omadusi. (Veisson, Kuurme, 2010, lk 21) Esmalt on õpetaja eeskuju ja sellele järgnevad lugude jutustamised, rollimängud ja kujutlusvõime areng. (Eyre, 2014, lk 31)

Koolieelses eas kujunevad väärtused läbi lapse igapäevaste kogemuste ja suhtlemise teiste laste ja täiskasvanutega ning lapse lähikeskkonna eeskujude mõjul. Väärtushinnangute ja hoiakute kujunemisel on oluline roll erinevatel rollimängudel, kasvatussituatsioonidel ja lastekirjandusel.

1.4 Lastekirjanduse mõiste

Lastekirjandus on lastele suunatud kirjandus, mis on täiskasvanu poolt lastele loodud ilukirjandus. Lastekirjanduse alla kuuluvad ka mitte ilukirjanduslikud tekstid nagu aimekirjandus, aabitsad, kooliõpikud, milles käsitletakse teadmisi taimede, loomade, aastaegade, ilmaruumi, geograafia, ajaloo, füüsika, matemaatika ja palju muud kohta. Teatud tingimustel kuuluvad laste oma loodud kirjandusteosed ka lastekirjanduse alla. (Krusten 2003, Krusten, Kumberg, Mürsepp jt, 2006, lk 101, Mattheus, 2018, lk 9-13) Tähtis on, et raamatu autor, illustraator ja kirjastaja peaksid meeles raamatut luues laste ealist, psüühilist eripära ja, et nad oleksid kursis laste huvidega. (Krusten, 2003, lk 16). Lastekirjandus on lastele ja noortele suunatud kirjanduse haru. (Minguez, 2014) Lastekirjandus sünonüümidega kasutatakse vahel ka "lasteraamat" ja "laste lugemisvara" Lastekirjanduse mõiste varieerub nii kultuuri, kui ka ajalooliselt. Erinevused tulenevad sellest, et lastekirjandust on uuritud pedagoogilisest, raamatuajaloolisest, kultuuriloolisest, kirjandusteoorilistest ja sotsioloogilistest vaatepunktidest. (Krusten, Kumberg, Mürsepp jt, 2006, lk 102) Mare Mürsepp (2003, lk 10) jagab lastekirjanduse mõiste eri tüüpideks: rahva- ja autoriseeritud muinasjutud, fantaasiakirjandus, realistlik kirjandus ja teaduskirjandus.

Lastekirjandus erineb teistest kirjandus harudest selle poolest, et arvestab lugeja vanusega ja tema suutlikusega kirjandust vastu võtta. Lastekirjandust jagatakse:

- väikelaste kirjandus- see on mõeldud 1-3 aastastele lastele, tutvumaks ja saavutamaks kontakti raamatutega juba varajases eas.
- koolieelikute kirjandus - suunatud 4-6 aastastele lastele;
- nooremale koolieale mõeldud kirjandus - suunatud 7-10 aastasele (Krusten, Kumberg, Mürsepp jt, 2006, lk 99)

Lastekirjandust võib pidada didaktiliseks, sest lastekirjanduse peamine ülesanne on lapse õpetamine, harimine ja temast täisväärtusliku ühiskonnaliikme kasvatamine. Lasteraamatutes võib olla peidetud õpetus või selgelt sõnastatud moraal. (Krusten jt 2006, lk 101-104)

Lastekirjandus on lastele suunatud ilukirjanduslik žanr, mis pakub lapsele elamusi, loovust ja väärtusi mille üle arutleda. Läbi lastekirjanduse areneb lapse fantaasia ja sõnavara.

1.5 Lastekirjandus lapse arengu toetajana

Lapse esimene kokkupuude raamatutega toimub lapse esimesel eluaastal. Väikelastele suunatud raamatud on värvikirevad ja tekitavad helisid. Raamatud on tehtud vastupidavatest materjalidest näiteks papist, kangast, kummist, või puidust, et tekitada lapsel huvi raamatute vastu. Laps õpib raamatute kaudu nii värve, kujundeid ja esemeid. (Kööp, 2019)

Lastekirjanduse ülesandeks on laste harimine, silmaringi laiendamine, laste lugema innustamine ja laste inspireerimine erinevate eeskujude kaudu. (Palm, 2010) Lastekirjandusel on oluline osa laste kasvatamisel, kuna see aitab arendada keelelist oskust, kujutlusvõimet, empaatiavõimet ja loovust. Lisaks saavad lapsed lastekirjanduse abil õppida uusi teadmisi, avastada kultuure ja saada inspiratsiooni. (Hunt, 2005)

Raamatute ettelugemine lapse varases eas soodustab sõnavara teket, suulise kõne- ja eneseväljendus oskuse arengut. Ettelugemisega on võimalik ennetada lugemisprobleeme. (Nugin, 2017, lk 212) Koolieelse lasteasutuse riiklikus õppekavas (2008) peatükk viis valdkond „Keel ja kõne“ all on kirjas, et lapsi suunatakse ettelugemise, dramatiseerimise, ümberjutustamise, joonistamise, oma raamatute koostamise jm tegevuste kaudu kirjandust mõistma ja hindama; ettelugemiseks valitakse žanriliselt mitmekesiseid raamatuid, et toetada lugemishuvi, lugemis- ja kirjutamisvalmiduse kujunemist. (RT I 2008, 23, 152)

Lasteraamatutes kasutatakse kirjakeelt, kirjakeele väljendus rikastab lapse suulist eneseväljendust ja sõnavara. Läbi lastekirjanduse saavad lapsed teada uute sõnade tähendusi. Lasteraamatute tekstid on emotsionaalsed ja haaravad ning need on head kuulamise ja lugemise arendamiseks ning samuti läbi lastekirjanduse kujundatakse laste suhtlemisoskust ja tekitatakse huvi lugemise ja kirjutamise vastu. (Hallap, Padrik, 2008, lk 27)

Lasteaia õpetajatel on oluline roll laste sidusa kõne arendamisel, kuna lapsed viibivad suure osa oma ajast lasteaias. Lapse kõne ja mõtlemine areneb koostöös täiskasvanu ja teiste lastega, ning lastekirjanduse kasutamine on heaks vahendiks kõnearenduslikel eesmärkidel. (Kaljo, 2017) Kõnearenduslikud tegevused annavad võimalusi väärtuspõhiste eesmärkide saavutamisel. Keele kaudu saadakse suurem osa teadmistest maailma ja inimeste kohta. Keele õpetuses taotletakse tänapäeval suhtlemist toetavat õpikeskkonda, kus laps tunneks ennast turvaliselt. (Müürsepp, 2010, lk 29) Laps kasvab ja ta hakkab raamatute vastu rohkem huvi tundma ja palub ettelugemist, et mõista loo sisu, tundma õppida tegelaskujusid ja olulisel kohal on loo kuulamise ajal tekkiv emotsioon. (Kööp, 2019)

Tihti peale raamatute tekstid sisaldavad nii tuntud sõnu kui ka tundmatuid sõnu, mis pakub lapsele võimalust oma sõnavara laiendada. Paljud lapsed hakkavad tundma huvi lugemise ja kirjanduse vastu läbi huvitavate juttude kuulamise. Lapse funktsionaalne lugemisoskus areneb ettelugemise kaudu. (Kärtner jt, 2006, lk 48). Ettelugemise käigus laps rahuneb, ootab huviga, mis loos juhtub ja kuidas täiskasvanu oma hääletooniga mängib sisendades lapses kindlust, põnevust ja tekib usalduslik suhe lapse ja täiskasvanu vahel. (Müürsepp, 2010, lk 33) Ettelugemise ajal saab laps aega veeta koos temale olulise täiskasvanuga, arutledes loetu üle. Ühendades nii koosolemise pedagoogiliste ja väärtustel põhineva mõtlemisega.

Erinevate raamatute üle arutledes õpib laps paremini mõistma maailma ja saab uusi teadmisi. Lastekirjandus pakub kunsti-ja lugemiselamusi, tänu millele saab laps mõtiskleda elu suurte küsimuste üle ja selle kaudu saab lapse arengut mõjutada. (Reitel Hoyer, 2015, lk 31) Lastekirjandus lapse elus kujundab ja avardab lapse maailmapilti ja väärtuseid. (Kööp, 2019) Raamatute ettelugemisel jääb lapsele meelde loo sisu, illustratsioonid ja see tekitab head emotsiooni. Hea emotsioon köidab lapsi lugema. Nii õpetajad, kui ka lapsevanemad saavad seda ära kasutada laste õpetamisel. Lastekirjandus on loodud kasvatuslikuks kirjanduseks, mis on oluline lapse õppimises ja arengus (Minguez, 2014, lk 26-42)

Lastekirjandus on väärtuslik vahend eelkooliealiste laste kõne, kirjaoskuse, lugemise oskuse ja suhtlemisoskuse edendamisel. Tutvustades lastele erinevaid kirjanduslike žanre, saavad täiskasvanud aidata arendada lastes uudishimu raamatute vastu ja lugemisarmastust.

1.6 Lastekirjandus väärtuste kujundajana

Väärtuste kujundamisel on lastekirjandusel väga suur roll. Lasteraamatute lugemine mõjutab oluliselt lapse maailmapilti. Huvi lasteraamatute vastu mõjutab lapse tunde- ja mõttemaailma, pakkudes elamusi ja muljeid, avardades lapse silmaringi ja kujundades lapse eetilisi tõekspidamisi. (Müürsepp, 2010, lk 33, Schihalejev, 2015)

Raamatutega teeb laps tutvust enne, kui ta ise lugema hakkab. Esmalt vajab laps täiskasvanu poolset abi, arusaamaks raamatute sisust, kuna lapse lugemisoskus ei ole veel piisavalt hea, et nautida teoseid, mis oleksid sisu poolest huvitavad. (Müürsepp, 2003, lk 15)

Keele- ja kõne oskust arendavad tegevused on heaks võimaluseks õppida väärtusi, kasutades ilukirjanduse erinevaid olukordi, mida saab arutada ja analüüsida. Lastekirjandus, eriti kui seda loetakse järjestikuste osadena, aitab kujundada väärtushinnanguid ja avardub lapse maailmapilti. (Ülavere, Veisson, Tammik 2017, lk 76-77).

Lasteaedades on kirjandust laste arendamisel võimalik kasutada mitmel moel. (Müürsepp, 2009, lk 97) Luges ja kuulates muinasjutte ja lastele mõeldud ilukirjandust kogevad lapsed tundeid, olukordi ja asju, millega saavad nad samastuda ja ka mida veel päris elus kogenud pole. Jutud ja muinasjutud aitavad lastel rõõmustada ja kurvastada koos jutu tegelastega. See omakorda aitab kujundada eetilist väärtuste süsteemi. (Kärtner jt 2006, lk 48)

Lastekirjandusel on kaks suundumust. Üks, kus on palju didaktilist, teadmisi ja käitumise eeskuju andvat sisu. See on mõeldud täiskasvanule, õpetamaks lapsi. Teine suund, mis suunab lapsi fantaseerima, seiklema ja mängima. See on mõeldud ainult lastele, kus täiskasvanul pole ruumi. (Müürsepp, 2010, lk 35) Hea emotsioon on see, mis köidab lapsi kui ka täiskasvanuid raamatuid lugema. Lastekirjandus loodi algselt kasvatuslikuks kirjanduseks ja see on tänaseni oluline lapse õppimises ja arengus. (Minguez, 2014, lk 26-42) Traditsiooniliselt on muinasjutud abiks väärtuste kujunemisel. (Kööp, 2019)

Kaljo (2017) kirjutab oma bakalaureusetöös, et lastekirjanduses on oluline koht väärtuste kujundamisel. Täiskasvanu ja raamatu tegelaste eeskuju on oluline mõjutaja lapse käitumismudelite omandamisel ja kogemused, mis laps saab lastekirjanduse kaudu saavad

Lastekirjanduse kasutamine laste väärtuste kujundamisel Jõgevamaa lasteaia õpetajate näitel kujundavad lapse maailmapilti ja avardub lapse silmaring. Erineva sisuga lasteraamatute lugemisel, saab last suunata mõtlema ja arutlema raskete teemade üle, arusaama maailma asjadest ja vajadusel toetada last tema probleemi või mure korral. Lastekirjandus kujundab laste maailmavaadet ja väärtuseid.

Laps õpib igapäevaste tegevuste kaudu võrdlema oma käitumist eakaaslaste ja raamatu tegelastega, mis aitab tal mõista, et inimeste tunded, mõtlemine ja käitumine võivad olla erinevad. Väärtushinnanguid ja käitumisreegleid õpitakse läbi mängude ja lugude kuulamise, kus lapsed omandavad mõisteid, nagu hea ja halb, õige ja vale, aus ja ebaaus. Oluline on arutada väärtuspädevuste üle. (Ülavere, Veisson, Tammik, 2017, lk 72).

Lastekirjanduses ja muinasjuttudes kasutatakse palju loomalugusid, mille kaudu püütakse lastele sisendada justkui kolmandas isikus väärtusi ja eluhoiakuid. Lasteraamatutes püütakse läbi looma tegelaste kehastada inimtegelasi, kellega lapsed saavad samastuda ja kes on töökad, püüdlikud, visad, neil on tänutunne ja nad on kokkuhoidlikud. (Palm, 2020, lk 14)

Rahvajutud on hea vahend väärtuste edastamiseks, sest nende dramatism loob pinge suurema ja väiksema, võimsama ja nõrgema vastandamise kaudu. Lapsed identifitseerivad end tavaliselt väiksema ja nõrgemaga. (Müürsepp, 2010)

Lasteraamatute kasutamine on efektiivne viis väärtushinnangute kujundamiseks ja õpetamiseks (Müürsepp, 2010, Schihalejev, 2015). Lastekirjandus väärtuskasvatases aitab lapsel tutvuda väärtustega, nende mõelda ja neid omandada (Veisson, Kuurme, 2010)

Lastekirjanduse roll väärtushinnangute kujundamisel on väga oluline. Lasteraamatute lugemine mõjutab oluliselt lapse maailmapilti. Huvi lasteraamatute vastu mõjutab lapse tunde- ja mõttemaailma, pakkudes elamusi ja muljeid, avardades lapse silmaringi ja kujundades lapse eetilisi tõekspidamisi.

1.7 Meetodid lastekirjanduse kasutamisel väärtuste kujundamisel.

Rikkalik lasteraamatute valiku olemasolu, mängib suurt rolli väärtushinnangute kujunemisel. Lugemine omab kasvatustlikku mõju, aidates lastel rahuneda ning suure huviga oodata, mis loos edasi juhtub. Täiskasvanu lugedes täidab ruumi rahuliku ja sooja hääletooniga, luues usaldusliku suhte. Lugemine võib meelde tuletada ka varasemalt loetut ja jutustatud ning jätkuda vaba mängu, lavastuste tegemise ja filosofoerimisega. (Müürsepp, 2010, lk 33)

Lugude jutustamine on läbi aegade olnud viis, kuidas edasi anda väärtusi ja tarkusi. Muinasjutud, kirjandusteosed ja lood elust enesest kannavad väärtusi ning peidavad endas juhiseid, kuidas elus paremini toime tulla. Oluline on järgida lugude jutustamisel loo sisu, esitada küsimusi ning teha kokkuvõtteid. (Mitt, 2012, lk 50)

Lugude jutustamine on tõhus viis väärtuste kujundamiseks lastes. Kuulates jutustusi, on laps aktiivne ja nõudlik kuulaja, kes kujutleb end loo keskmes oleva peategelasena. Seetõttu on oluline jutustada lugusid, mis arendavad väärtushinnanguid ja õpetavad mõistma teiste inimeste tundeid. Jutustuste abil saab tugevdada lapse emotsionaalset arengut ning suurendada tema enesehinnangut ja tahtejõudu. (Kärtner jt, 2006, lk 47) Väärtuskasvatases on lastega filosoferimine oluline meetod, lisaks eeskju näitamisele ja positiivsete mustrite kinnistamisele erinevate tegevuste kaudu.

Küsimuste esitamine võimaldab avada laste mõtteid, kuulata erinevaid arvamusi, õpetada neid väljendama oma mõtteid ning arendada sotsiaalseid oskusi, samuti kinnistada õpituid väärtusi. (Mitt, 2012, lk 44) Filosoofilised vestlused on heaks viisiks laste mõtlemis- ja arutlemisoskuse arendamiseks ning lapsed saavad selles osaledes ise aktiivselt kaasa lüüa. Filosoferides õpivad lapsed oma seisukohti põhjendama ja vastuväiteid hindama, samuti arendavad nad austust kaaslaste ideede vastu ning suuremat sallivust. Lastega filosoferimise meetodi abil saab õpetada lastele arutlemisoskust, loogilist mõtlemist ning teadmiste omandamist. Selleks tuleb lastele anda võimalus selgust saada oma mõtetes, sõnastada oma ideid ja arendada erinevaid teooriaid, samuti põhjendada oma seisukohti. (Gaut ja Gaut 2015, Fisher 2005)

Väärtuskasvatases on oluline avatud küsimustega arutlemine pärast muinasjuttude või lugude jutustamist, samuti ühiste mängude reflekteerimine ja igapäevaste olukordade üle arutlemine. (Mitt, 2012, lk 46) Üks oluline viis lapse väärtuste omandamiseks on läbi isikliku kogemuse, mis saavutatakse lapse praktilise ja aktiivse tegevuse kaudu. Sellist võimalust pakub draamaõpetus, kus läbi erinevate mängude ja loovate tegevuste saab laps endast ja teistest teadlikumaks. Draamaõpetus aitab samuti arendada empaatiavõimet, koostööoskust, enesekindlust ja palju muud. (Belova, 2016)

Muinasjuttude ja lühijuttude lavastamine ehk dramatiseerimine on hea viis arendada laste suhtlemis- ja arutlemisoskust. Raamatutekendid on ideaalsed materjalid rollimängude ja lavastuste jaoks ning soovitatav on keskenduda teksti sisule, suunates lapsi välja tooma oma tõlgendusi loost. (Hallap, Padrik, 2008, lk 24-29) Väärtuskasvatases kasutatakse sageli

Lastekirjanduse kasutamine laste väärtuste kujundamisel Jõgevamaa lasteaia õpetajate näitel erinevaid tegelasi, kes läbi mängu ja arutelude aitavad lastel keerulistest olukordadest üle saada ning pakuvad neile tuge ja rõõmu. Lisaks arutlustele moodustavad suure osa väärtuskasvatusest erinevad mängud, loomingulised tegevused ja ühistegevused, mille kaudu lastele kujundatakse väärtusi, hoiakuid ja iseloomuomadusi. (Mitt, 2012, lk 47, 50)

Lavastusmängud annavad lastele võimaluse lasta fantaasial vabalt lennata. Mänguks sobivad erinevad loomad ja nukud, sealhulgas näpu- ja pabernukud. Lapsed naudivad eriti isetehtud mänguasju, mille kaudu õpivad lapsed mänguasjadega hoolikalt ümber käima.

Käpiknukud on suurepärased mänguasjad, mis arendavad lapse suhtlemisoskust, kõneoskust, koordineerimist ja loovust. Nukumäng aitab kujundada lapse minapilti. Lapsele on oluline õpetada uusi asju mõistlike tegevuste kaudu ja käpiknukud on selles suureks abiks. (Järv, 2012)

Lasteraamatute lugemine, jutustamine, filosofoerimine ja dramatiseerimine on erinevad meetodid, kuidas arendada laste väärtushinnanguid, suhtlemisoskust, loovust ja enesehinnangut. Raamatute lugemine ja jutustamine aitab lastel mõista teiste inimeste tundeid arendada emotsionaalset intelligentsust. Filosoofilised vestlused aitavad lastel arendada oma arutlus- ja mõtlemisoskust ning suurendada sallivust ja austust teiste ideede vastu. Lastelavastusmängud, eriti käpiknukud, arendavad suhtlemisoskust, kõneoskust ja loovust ning aitavad ka korrigeerida lapse minapilti. Lastel igapäevased vestlused aitavad neil õppida võrdlema oma käitumist teiste laste ja raamatu tegelastega.

2. UURIMISTÖÖ METOODIKA

Empiirilise osa peatükis kirjeldatakse uurimisküsimusi ja/või hüpoteese, uuringu disaini, analüüsimeetodeid ning uuringu teostamise protsessi, valimit. Sellele järgnevad tulemuste esitamine ning arutelu ja järelduste osa, milles on oluline siduda uurimistulemusi töö teoreetiliste käsitlustega.

2.1 Uurimistöö eesmärk ja uurimisküsimused

Läbi lastekirjanduse väärtuste kujundamine on pikaajaline protsess ja nõuab pühendumist. Lasteaia õpetaja ülesandeks on olla eeskujuks väärtuste kandmisel ja kujundada laste väärtusi läbi lastekirjanduse.

Uurimistöö eesmärgiks on välja selgitada lastekirjanduse kasutamise praktikaid laste väärtuste kujundamisel koolieelses eas küsitledes Jõgevamaa õpetajaid.

Uurimistöös otsitakse vastuseid järgnevatele küsimustele:

1. Millistest väärtustest õpetajad lähtuvad oma töös nende endi arvates?
2. Milline osatähtsus on lastekirjandusel laste väärtuste kujundamisel koolieelses eas õpetajate arvates?
3. Millist lastekirjandust lasteaiaõpetajad kasutavad laste väärtuste kujundamisel?

Järgnevates peatükkides kirjeldatakse uurimistöö meetodit, valimit, andmete kogumise meetodit, uurimisprotseduuri ja andmete analüüsi meetodit.

2.2 Uurimistöö meetodid

Uurimistöös kasutatakse kvalitatiivset uurimisviisi. Kvalitatiivne uurimisviis on teaduslik tegevus, mis otsib ja ilmutab tegelikkuse fenomeene muutes kvalitatiivse uurimuse valimi avatuks ja paindlikuks. Kvalitatiivse uurimistöö funktsiooniks on saada vastused miks,- kuidas küsimustele. (Õunapuu, 2014, lk 62) Laherand kirjutab, et kvalitatiivset uuringut kasutades on

Lastekirjanduse kasutamine laste väärtuste kujundamisel Jõgevamaa lasteaia õpetajate näitel võimalik andmeid saada vaatluse, intervjuu ja sõnalise suhtlemise kaudu ning keskendutakse tähendusele ja tõlgendustele, mida uuringus osalejad väljendavad. Kvalitatiivseid uuringuid viiakse läbi loomulikus keskkonnas (Laherand, 2010, lk 15-18). Kvalitatiivne uurimistöö on tegevus, mis arvestab olukordi ning tõlgendab materjali praktilisel viisil, kasutades uurimisväljal tehtavaid märkmeid. Uurimisviis on sobiv, kui ollakse huvitatud üksikasjadest ja loomulikest olukordadest, mida ei ole võimalik uurida eksperimentide kaudu. Kvalitatiivsed uurimisviisid on suunatud inimeste kogemuste, arusaamade ja tõlgenduste mõistmisele. (Laherand, 2010, lk 24) See uurimismeetod sobib uuritava teemaga, kuna see on paindlik ja avatud, ning selle kaudu uuritakse õpetajate arvamusi ja kogemusi. Selleks kasutatakse poolstruktureeritud intervjuud.

Antud uurimistöös kasutatakse andmete kogumiseks poolstruktureeritud intervjuud. (lisa 1) Poolstruktureeritud intervjuus pannakse kirja intervjuu skeem, millel on konkreetsete teemavaldkonnad, mida soovitakse käsitleda ja küsimused on ettevalmistatud. Intervjuu ajal saab teha täpsustusi ja küsimusi juurde küsida. (Laherand, 2010, lk 193) Intervjuus kasutatakse avatud lõpuga küsimusi. (Laherand 2010, lk 193, Õunapuu, 2014, lk 171-172). Poolstruktureeritud intervjuud võib nimetada subjektiivseks, kuna vastused on spontaansed ja vastajad toetuvad oma kogemustele ja teadmistele. (Laherand, 2010, lk 192-193) Valik poolstruktureeritud intervjuu kasuks käesolevas töös on tehtud põhjusel, et uurimisobjektiks on respondentide arvamuste väljaselgitamine nende endi kohta.

2.3 Uuringu protseduur

Uurimus viidi läbi kvalitatiivse uuringuna, kus uuritakse kuidas Jõgevamaa lasteaiaõpetajad kasutavad lastekirjandust laste väärtuste kujundamisel. Uurimus viidi läbi aprillikuu jooksul käesoleval aastal. Uuringu läbiviimiseks koostati poolstruktureeritud intervjuu küsimused. Uurimuse läbiviimiseks võeti ühendust Jõgevamaa lasteaedade juhtidega, kes suunasid töö koostaja lasteaiaõpetajate juurde, kes uuringusse sobivad. Intervjuu koosneb kolmest plokist. Esimeses plokis (8 küsimust) uuritakse, millistest väärtustest õpetajad lähtuvad oma töös ja milliseid väärtusi lastele õpetavad. Teises plokis (4 küsimust) uuritaks milliste meetoditega valitakse lastekirjandust ja milliseid väärtusi õpetatakse läbi lastekirjanduse.

Kolmandas plokis (8 küsimust) uuritakse millist lastekirjandust lasteaiaõpetajad kasutavad laste väärtuste kujundamisel. Intervjuud viidi läbi veebikeskkonnas video kohtumiste teel. Uuritavatega lepiti intervjuu läbiviimiseks kokku aeg vastavalt osaleja soovile. Laherand

(2010) viitab, et uuringute käigus on vajalik järgida konfidentsiaalsuse nõuet, et uuringus osalejad ei oleks tuvastatavad. Seda põhimõtet järgides on bakalaureusetöö analüüsi osas märgitud uuringus osalenud isikud talle määratud pseudonüümiga (S1, S2 jne) Intervjuud salvestati Samsung telefoni helisalvestus programmiga. Andmeid töödeldakse kvalitatiivse sisuanalüüsi meetodiga.

2.4 Uurimistöö valimi kirjeldus

Valimisse kaasatakse eesmärgipäraselt Jõgevamaa lasteaia õpetajad. Valimi moodustab indiviidide kogum, kuhu on valitud üksikisikud, kellel on sarnased kogemused ja hoiakud seoses mingite kindlate nähtustega. (Õunapuu, 2014, lk 150) Valimisse valitakse lasteaiaõpetajaid vähemalt igast Jõgevamaa lasteaiast. Ühendust võetakse lasteaia juhtidega ja nemad suunavad lasteaiaõpetaja juurde, kes sobib antud uuringusse. Intervjuus osalemine on vabatahtlik ning intervjuueeritaval on õigus mitte osaleda või mitte vastata teatud küsimustele, samuti on tal õigus katkestada intervjuu hetkel, kui ta selleks soovi tunneb. Intervjuueeritavatele tagatakse täielik anonüümsus ja intervjuu sisu analüüsitakse ainult antud töö raames. Intervjuus osales 10 õpetajat.

Intervjuueeritavate taustaandmed esitatakse tabelina, et saada visuaalselt kompaktsem ülevaade lasteaiaõpetajate töökogemusest.

Tabel 1. *Intervjuueeritavate töökogemus*

S1	S2	S3	S4	S5	S6	S7	S8	S9	S10
1a	17a.	5a.	15+2a. ehk 17 aastat	13+6a. ehk 19 aastat	11a.	9a.	5a.	4a.	3a.

Intervjuude käigus uuriti, kui kaua on intervjuueeritav lasteaias õpetajana töötanud. Sooviti uurida võimalikult erinevate kogemustega õpetajaid. Intervjuueeritavate vastustest selgus, et kaks õpetajat tõid välja oma varasema kogemuse õpetaja abina ja õpetajana, vastavalt nende vastustele on nad töötanud lasteaias kokku 17 aastat ja 19 aastat. Üks õpetaja vastas, et tema on töötanud 17 aastat õpetajana lasteaias. Seetõttu on tema ka kõige staažikam vastaja.

Vastanute seas oli ka alles alustavaid õpetajaid, üks on töötanud õpetajana ühe aasta, teine kolm aastat ja kolmas neli aastat. Vastanute seas oli ka kaks õpetajat kellel on kogemust viis aastat. Vastanute seas oli üks õpetaja, kes on lasteaias töötanud üheksa aastat ja teine 11 aastat.

2.5 Andmete analüüsi meetod

Töö analüüsimiseks kasutatakse kvalitatiivset sisuanalüüsi. See annab võimaluse teemat uurida sügavamalt ja mõista vastanute arvamusi ja arusaamu antud teema kohta. (Laherand 2010, lk 290) Kvalitatiivne sisuanalüüs ei rahuldu sõnade pelga loendamisega, vaid uurib teksti sisu intensiivselt. Sarnaste tähendustega tekstiosad koondatakse vastavate kategooriate alla. Need kategooriad võivad esindada nii selgelt välja öeldud, kui ka mõista antud sõnumeid. (Laherand, 2010, lk 290) Kvalitatiivne sisuanalüüs sobib antud uuringu jaoks, kuna uuritakse lasteaiaõpetajate arvamusi kuidas kujundada laste väärtusi läbi lastekirjanduse ja millist lastekirjandust lasteaia õpetajad eelistavad. Pilootuuring viidi läbi intervjuude küsimuste eesmärkide täitmise kinnitamiseks. Intervjuu kolmandast plokist tuli üks küsimus eemaldada. Andmeanalüüs tehti kolmes etapis: transkribeerimine Microsoft Wordi, täismahus materjali lugemine ja andmete kodeerimine värvikoodidega. Seejärel moodustati kategooriad ja tehti analüüs.

3. UURIMISTULEMUSTE ANALÜÜS

Uurimistöö eesmärgiks on välja selgitada Jõgevamaa lasteaiaõpetajate lastekirjanduse kasutamist laste väärtuste kujundamisel koolieelses eas. Andmete töötlemisel lähtuti töö eesmärgist ja püstitatud uurimisküsimusest. Andmete analüüsimiseks loodi kokku kolm kategooriat, mis saadi andmete kodeerimise teel.

3.1 Väärtused, millest õpetajad lähtuvad oma töös, nende endi arvates

I. Plokis antakse ülevaade, millised on õpetajate väärtused ja millistest väärtustest nad lähtuvad oma töös. Järgnevalt kirjeldavad õpetajad, *mis on nende arvates väärtuskasvatus*.

Lasteaiaõpetajate vastustest selgus, et õpetajate arvates on väärtuskasvatus hoiakute ja väärtushinnangute kujundamine erinevate tegevuste kaudu. Samuti vastustest selgus, et väärtuskasvatuse kaudu õpetatakse lastele mis on õige ja mis vale. Õpetajad peavad oluliseks traditsioonide ja tavade austamist ning väärtuskasvatus nende arvates toimub eeskuju, praktiliste tegevuste ja vestluste kaudu. Ülavere, Veisson ja Tammik (2017, lk 71) defineerivad väärtuskasvatust, kui protsessi, mis mõjutab õppija väärtuseid, väärtushinnanguid ja hoiakuid. Väärtuste õpetamine käib läbi väärtuskasvatuse, olles protsess, mille peamiseks eesmärgiks on õppida enda ja teiste väärtusi märkama, mõtlema ja väärtuste üle arutlema.

„Väärtuskasvatus ehk hoiakute ja hinnangute kujundamine” (S1), (S2)

„Inimeseks kasvamise kunst” (S4)

„Minu jaoks väärtuskasvatus tähendab seda, et ma kujundan lastes väärtusi mida neil on eluks vaja” (S7)

„Väärtuskasvatus toimub eeskuju, praktiliste tegevuste ja vestluste kaudu” (S9)

Küsimusele *kui oluline on väärtuskasvatus õpetaja töös* vastasid kõik õpetajad, et väärtuskasvatus on õpetaja töös väga oluline. Ülavere ja Veisson, Tammik (2017, lk 71) samuti rõhutavad, et lasteasutusel on väga oluline roll laste väärtuste õpetamisel ja väärtushinnangute kujundamisel. Veisson ja Kuurme (2010, lk 11-21) on öelnud, et väärtuskasvatases on oluline koostöö lapsevanema ja õpetaja vahel ka õpetajate vastusest selguks, et nad peavad väärtuskasvatases oluliseks koostööd koduga ja soovitakse väärtuskasvatusega kujundada tolerantseid ja viisakaid lapsi.

„Kindlasti on oluline” (S1), (S4), (S5), (S6), (S10)

„Õpetaja väärtused kas otseselt või kaudselt mõjutavad lapse arusaamist ja väärtuseid” (S3)

„Minu jaoks on väärtuskasvatus väga oluline kuna maailmas on meeletult palju negatiivsust ja ma tahan, et lastest kasvaksid tolerantseid ja viisakaid inimesed” (S7)

„Väärtuskasvatus on oluline ja seda saab kõige paremini teha koostöös koduga”(S9)

Vastuste põhjal võib öelda, et väärtuskasvatus on õpetajate jaoks nende töös väga oluline.

Küsimusele *millised on teie isiklikud väärtused* nimetasid õpetajad kõige enam, et ausus, hoolivus, heatahtlikkus, sallivus, töökus, sõbralikkus, usaldus, koostöö. Õpetajad nimetasid väärtusi mis on nende jaoks kõige olulisemad. Ülavere, Tammik ja Veisson (2017, lk 71-75) väidavad, et väärtused on inimeste jaoks erineva tähendusega, mõni väärtus on mõnele olulisem kui teisele inimesele. Seetõttu tuli vastustes välja mitmeid sarnaseid väärtusi, kui ka erinevaid.

„Ausus, sallivus, koostöö, julgus, hoolivus, töökus”(S2)

„arvestamine, võrdsus, kodukoha ja kultuuri väärtustamine, pühade traditsioonid, pere kokkuhoidmine” (S3)

„püüan olla võimalikult õiglane” (S4)

„pean oluliseks kõiki moraalseid väärtusi ja sotsiaalseid väärtusi”(S5)

„pere, kohusetundlikkus/../innovaatilisus, paindlikkus“ (S9)

Küsimusele *millistest väärtustest õpetajad lähtuvad oma töös* nimetasid kõik õpetajad ausust, sallivust, tolerantset ja töökust. Samuti toodi välja usaldust, sõbralikust, iseseisvust, täpsust. Eraldi toodi välja võrdset kohtlemist, paindlikkust, patriootlikkust, südameheadust ja

Lastekirjanduse kasutamine laste väärtuste kujundamisel Jõgevamaa lasteaia õpetajate näitel perekonna väärtustamist. Lasteaiaõpetajate vastustest selgus, et nende isiklikel väärtustel on oluline osa nende töös ning nad püüavad neid väärtusi igapäevaselt lastele edasi anda, et luua terviklik ja toetav keskkond laste arenguks ja õppimiseks.

„Ausus, sallivus, koostöö, julgus, hoolivus, töökus” (S2)

„Oma töös lähtun väärtusest, et kõik on võrdsed ja samas igaüks on eriline”(S3)

„Võrdses kohtlemises, usalduses, heasoovlikkuses, abivalmiduses”(S4)

„eelkõige südameheadusest, aususest, kannatlikkusest, proovile panevast sallivusest, muidugi olen oma maa ja rahva kultuuri patrioot” (S5)

„pere väärtustamine, kohusetundlikkus, hoolivus teiste ja kõige elava vastu, iseseisvus, sõbralikkus, paindlikkus, ausus, koostöö, usaldus, innovaatilisus”(S9)

Küsimusele *miks need loetletud väärtused on olulised*, vastasid õpetajad, et need väärtused teevad nendest inimese, kes nad täna on. Schwartz (1992) on öelnud, et väärtused mängivad elus suurt rolli, kuna nende põhjal otsustab inimene oma käitumisviiside üle. Õpetajate loetletud vastustest selgus, et väärtused on nende identiteet ja need väärtused on neid saatnud kogu elu. Õpetajad tõid välja et, loetletud väärtused on nende jaoks olulised, sest nad soovivad, et lastest kasvaksid õiglased ja toredad kodanikud. Nimelt käsitleb Schwartz (1992) väärtuste õppimist protsessina, kus inimene õpib tundma ja hindama erinevaid väärtusi oma kogemuste ja suhtlemise kaudu teiste inimestega. Õpetajate vastustest selgus, et nende jaoks on ka väga oluline, et lapsed õpiksid väärtuseid tundma ja nende põhjal tegutsema.

„Need teevad minust sellise õpetaja nagu ma olen”(S2)

„Need on sellised alustalad, mida lapsed omandama peaksid, et tulevikus olla õiglased ja toredad kodanikud” (S3)

„Minu jaoks on oluline et lapsed õpiksid tundma väärtusi ja nende põhjal ka toimima” (S7)

„Selliste väärtustega inimene on meie ühiskonnale vajalik”(S8)

„Enda vaimset tervist peab hoidma ja kui ma enda väärtustest ei lähtuks, siis läheks ma endaga vastuollu ja tekiksid sisemised konfliktid, mis võiksid hakata segama nii tööd kui igapäevaelu” (S10)

Küsimusele *milliseid väärtusi te lastes kujundate* nimetasid õpetajad erinevaid väärtusi, mida nad lastes kujundavad, nagu ausus, austus, hoolivus teistesse ja end ümbritsevasse, sõprussuhete loomine, lugupidav suhtumine, sallivus, õiglus, koostöö. Need väärtused on ka toodud Riiklikus õppekavas (2008), mis näitab, et õpetajad lähtuvad oma tegevuses õppekavast. Lisaks mainiti ka looduse ja kodukoha armastust, traditsioonide ja tavade väärtustamist, mis on samuti väärtused, mida õppekavas rõhutatakse.

Samuti tõid õpetajad välja, et püütakse kujundada lastes positiivseid omadusi ja mõtlemisviise. Harro-Loit (2017, lk 22-24) väidab, et lastele õpetatakse probleemilahendamise oskusi, hoolivust, austust iseenda, vanemate, teiste laste ja kaaskodanike vastu. Vastuste põhjal võib öelda, et õpetajad kujundavad kõiki väärtusi mis on lapsele eluks vajalikud.

„õiglust, võrdsust, austust../traditsioone ja tavasid../Lastes soovin kujundada teistest lugupidavat inimesi../ sõprus on väga suur väärtus“ (S3)

„eneseusku, teistega arvestamist, lugupidamist teise loodu suhtes, oma tegude tagajärgedest arusaamist“ (S4)

„ausust, tasakaalukust, otsustusvõimet ja loovust lahendusi leida“ (S5)

„iseseisvust, abivalmidust, sõbralikust, jagamist, lahkust, enesekindlust ja julgust“ (S7)

„Proovin suunata neid mõtlema nii, et kujuneksid nii enda kui neid ümbritseva suhtes positiivsed väärtushinnangud“ (S10)

Küsimusele *milliseid meetodeid õpetajad kasutavad lastele väärtuste õpetamisel* vastasid peaaegu kõik õpetajad, et on lastele eeskujuks. Õpetaja isiksus tervikuna on lastele eeskujuks-kuidas õpetaja suhtleb, käitub ja mida tähtsustab. (Ülavere, Veisson, Tammik, 2017, lk 70-75) Seetõttu pidasid õpetajad kõige olulisemaks meetodiks väärtuste õpetamisel eeskujuks olemist, kuna lapsed jäljendavad väga palju täiskasvanud inimesi. Samuti vastasid õpetajad, et kasutavad väärtuste õpetamisel lastega vestluseid, arutlusi, erinevate lugude ja raamatute lugemist ja situatsioonide läbi mängimist. Vastusest selgus, et kasutatakse väärtuste õpetamisel lisaks “Kiusamisest vaba” meetodikat.

„Näitlikud ülesanded, arvamuste/kogemuste jagamine“ (S1)

„Kiusamisest vaba meetodikat kasutan“ (S2), (S6)

„Toetades laste omavahelisi suhteid/..lugedes lastele ilukirjandust, tehes nukunäidendeid, suheldes igapäevaselt” (S4)

„positiivsete hinnangute andmist”(S5)

„Olen lastele eeskujuks, loeme erinevaid lugusi ja läbi mängu ja dramatiseeringu” (S7)

„praktiliste tegevuste, vestluste ja aruteludega” (S9)

„vaadates pilte arutledes päriselu situatsioonide üle” (S10)

Esimese ploki tulemustest selgus, et lasteaia õpetajad peavad väärtuskasvatust väga oluliseks ja oma töös lähtutakse peamiselt järgmistest isiklikest väärtustest: ausus, koostöö, sõbralikus, headus, sallivus, hoolivus ja usaldus. Õpetajad nimetasid enda isiklike väärtusi, mida nad ka lastele edasi õpetavad. Väärtuste edastamisel on õpetajad lastele eeskujuks ja kasutatakse mitmeid meetodeid nagu arutlemine, vestlused, läbi mängimine.

3.2 Lastekirjanduse osatähtsus laste väärtuste kujundamisel koolieelses eas õpetajate arvates

Selles plokis antakse ülevaade, kui oluline on õpetajate jaoks lastekirjanduse kasutamine väärtuskasvatuses ja milliseid väärtusi läbi lastekirjanduse õpetajate arvates õpetada saab. Samuti antakse ülevaade milliseid meetodeid kasutatakse väärtuste õpetamisel läbi lastekirjanduse ja millistes väärtuskasvatuslikes situatsioonides kasutatakse lastekirjandust.

Küsimusele *miks on väärtuskasvatuses lastekirjanduse kasutamine oluline* vastasid õpetajad, et lastekirjanduses on väga palju väärtuslike lugusid, mille kaudu saab lastele õpetada väärtusi. Veisson ja Kuurme (2010, lk 11) väidavad, et lastekirjandus väärtuskasvatuses aitab lapsel tutvuda väärtustega, nendele mõelda ja neid omandada. Õpetajate vastused kinnitavad seda, et lastekirjanduses on palju väärtuslikke lugusid, mille kaudu saab lastele õpetada väärtusi ning lastekirjanduse lugude kaudu saab lastega arutleda ja analüüsida loetu üle. Lisaks, lastekirjanduse kaudu tekivad lastel seosed ja kujunevad välja hinnangud, mis on samuti olulised väärtuste kujundamisel.

„Väga oluline. Aitab lastel aru saada, seoseid looma hakata ning kujundab laste hinnanguid”(S2)

„Lastekirjanduses on väga palju õpetlikku ja väärtuspõhist ja seda saab läbi kirjanduse väga edukalt edasi anda, pannes lapsed analüüsima” (S3)

„Lastekirjanduse ettelugemine ja loetu põhjal arutlemine on oluline osa väärtuskasvatusest” (S4)

„Lastel on vaja näiteid, et õpitu jääks meelde. Raamatute järgi tekivad lapsel seosed” (S6)

„Läbi lastekirjanduse on väärtusi lihtsam lasteni viia” (S9)

Küsimusele *millised on olulised väärtused, mida saab lastele õpetada läbi lastekirjanduse* loetlesid õpetajad: ausus, julgus seista nõrgema eest, tolerantsus, sõbralikkus, õiglustunne. Lisaks toodi välja koostöö, empaatia, headus, üksteisest hoolimine ja sõprussuhete väärtustamine. Õpetajate vastustest selgus, et väärtuskasvatuse olulised väärtused, mida nad soovivad lastele lastekirjanduse kaudu õpetada, peegeldavad nende enda väärtusi ja maailmavaadet.

„Tolerantsus, ausus, koostöö, empaatia” (S1)

„Headus, abivalmidus, julgus seista nõrgema eest” (S4)

„palju on lastekirjanduses "vaat mis juhtub" lugusid, suhtlemise näiteid aga ka õnnelike lahenduste leidmist” (S5)

„Läbi lastekirjanduse saab õpetada kõiki eluks vajalikke väärtusi” (S7)

„Sõprussuhted ja üksteisest hoolimine” (S10)

Küsimusele *milliseid meetodeid kasutatakse väärtuste kujundamisel lastekirjanduse kaudu* olid õpetajate vastused samuti sarnased. Kõige enam toodi välja ettelugemist ja loetu üle arutlemist. Peterson, Suur, Õun (2010) väidavad, et lastega arutledes loetu üle, toetatakse lapse sotsiaalseid oskusi ja laps õpib hindama väärtusi, mis aitavad igapäevaste olukordadega toime tulla ja väljendada oma tundeid. Õpetajate vastusest tuli välja lastega arutlemise ja ettelugemise tähtsus, kuna arutlemise kaudu saavad õpetajad õpetada lapsi hindama väärtusi ning arendada sotsiaalseid oskusi. Lisaks tõid õpetajad välja, et kasutatakse lavastuste ja dramatiseeringute tegemist. Haljak (2011) ütleb, et dramatiseering on lapsele loomulik viis elulisi situatsioone kogeda, see aitab lapsel lugu ja tegelasi mõista ning eeldab, et laps mõtleb ja osaleb ise aktiivselt tegevuses.

„Katkendite ettelugemine”(S1)

„Loeme ja arutleme, vaatleme pilte”(S2)

„Loen iga päev enne lõunaund lastele muinasjutte ja lugusid. Muinasjutud on ammendamatu väärtuskasvatuse laegas. Lavastan lastele ja lastega jutukesi, näidendeid, mille situatsioonid on seotud käitumise ja suhetega”(S4)

„ettelugemist, jutustamist, rütmisalmidega väärtuste kordamist, lavastusi”(S5)

„Raamatu lugemine, jutustamine, pildi alusel arutlemine”(S10)

Küsimusele millistes väärtuskasvatustlikes situatsioonides olete kasutanud lasteraamatutes olevad lugusid, luuletusi või mõnda muud kirjanduslikku teksti vastasid õpetajad, et kasutavad lastekirjanduse tekste konfliktide lahendamiseks. Väärtuskasvatustliku situatsiooni tekkides loob õpetaja õpikeskkonna, kus lastel on võimalus situatsiooni lähemalt süveneda ja arutleda teema üle, kasutades selleks lisamaterjale, rollimänge ja diskussioone. (Kraav, 2013) Seega kasutades väärtuskasvatustliku situatsiooni hommikuringides, arutlevad õpetajad koos lastega peamiselt kiusamise ja tolerantsuse ja sõpruste teemadel ja loevad lastele unejutte väärtuskasvatustlikel teemadel.

„tolerantsuse selgitamisel/õpetamisel”(S1)

„kõigis ettetulevates situatsioonides”(S2)

„hommikuringides lastega ühel või teisel teemal rääkides on sageli abiks lühikesed õpetlikud lood käitumisest ja hoolimisest”(S4)

„enamasti on mul laste kirjanduslikud valikud seotud ennetava väärkäitumise vältimiseks. salmid korraharjumuste loomiseks, vanasõnad meeldetuletamiseks”(S5)

„sõpruse tähtsustamisel/..kiusamise ennetamiseks”(S6)

Teise ploki tulemustest selgus, et lasteaiaõpetajad hindavad väga kõrgelt lastekirjanduse kasutamist laste väärtuskasvatuses. Õpetajad kasutavad lastekirjandust peamiselt ettelugemiseks ning loetu üle arutlemiseks, keskendudes eelkõige kiusamisvastaste teemade käsitlemisele ning hoolivuse, sallivuse ja sobiva käitumise õpetamisele nii hommikuringides kui ka unejutte lugedes. Õpetajad peavad arutlemist efektiivseks viisiks, et lastele väärtusi õpetada.

3.3 Lasteaiaõpetajate lastekirjanduse kasutamine väärtuste õpetamisel

Selles plokis antakse ülevaade, millist liiki lastekirjandust õpetajad kasutavad väärtuste õpetamisel ja millistest väärtustest lähtutakse lasteraamatute rühma valimisel ning milliseid kaasaegsete autorite teoseid õpetajad kasutavad.

Järgnevalt õpetajad kirjeldavad *millistest väärtustest õpetajad lähtuvad kirjandusteoste rühma valimisel*. Minguez (2014, lk 22-42) väidab, et raamatute lugemisel jätab laps meelde loo sisu, illustratsioone ja emotsiooni. Hea emotsioon tekitab lastes huvi lasteraamatute vastu. Õpetajate vastustest selgus, et nad lähtuvad lasteraamatute valimisel, et raamatud sisaldaksid headust, abivalmidust ja sõbralikkust. Lisaks jälgitakse visuaalset poolt, ehk illustratsioone, eakohasust ja sobivust nädalateemadega ning lapse huvi raamatu vastu, luues lastes positiivseid emotsioone. Õpetajate vastusest selgus, et nad püüavad rühma valida erineva sisuga raamatuid ning vahetavad neid iga paari kuu möödudes.

„Milline teema parasjagu käsil on vastavalt sellele valin kirjanduse” (S1), (S2)

„Mina valin oma rühma teoseid, kus on midagi õpetlikku” (S3)

„Raamatud peavad last kõnetama, olema piisavalt lühidad, arusaadavad, õpetlikud/..! Laps vaatab eelkõige raamatu välimust ja kui see köidab, tunneb ta huvi ka sisu vastu” (S4)

„Väldin raamatuid, kus on palju rumalusi ja kurjust. Ning alati jälgin, kas lastel tekib huvi raamatu vastu või mitte ja jälgin et illustratsioonid oleksid ilusad ja kõnetavad. Rühmas teen raamatute vahetust iga paari kuu järelt“ (S7)

„Jälgin, et oleks hoolivust, sõbralikust” (S9)

Küsimusele *mis liiki lastekirjandust õpetajad kasutavad laste väärtuste kujundamisel* loetlesid õpetajad erinevaid lastekirjanduse žanre, nagu muinasjutud, ilukirjandus, rahvajutud, teabe- ja situatsioonikirjandus, liisusalmid, luuletused. Mürsepp (2003, lk 10) väidab, et lastekirjanduse alla kuuluvad erinevad žanrid, sealhulgas muinasjutud, fantaasiakirjandus, realistlik kirjandus ja teabekirjandus. Seega võib öelda, et õpetajad kasutavad lastekirjanduses erinevaid žanre vastavalt sellele, milliseid väärtusi nad soovivad lastele edastada.

„Muinasjutte ja muistendeid kasutan palju ning raamatuid, kus kirjeldatakse olukordi ja suhteid, läbi nende lugude saab lastele enamus väärtusi tutvustada”(S2)

„Ilukirjandust ja samas ka muinasjutte” (S3), (S10), (S4)

„Jutukesi, luuletusi, liisusalme” (S4)

„teabekirjandust looduse hoidmiseks, situatsiooni raamatuid ja tegelikult kõike, mis kätte satub kohandan” (S5)

„Tunderaamatud, tavalised jutud, kus on lastest ja nende tegemistest räägitud”(S6)

Küsimusele *milliseid luule vorme kasutatakse laste väärtuste kujundamisel* vastasid õpetajad, et kasutavad liisusalme. Peale liisusalvide kasutatakse veel riimi ja haikut. Õpetajad peavad riimi ja rütmi tajumist oluliseks. Kaljo (2017) väidab samuti, et laste ühistegevuse aluseks eelkoolieas on ühtne rütmiline tunnetus, mida võimaldavad rahvalaulud ja lühi riimid ning riimi ja rütmi tajumine on lapse arengule väga tähtis. Õpetajate vastustest selgus, et luuakse ise luulet ja, et osad õpetajad ei kasuta luuletusi laste väärtuste kujundamisel. Samas eelistatakse kasutada luuletusi ja liisusalme, mis haakuvad nädalaplaanidega.

„Loon ise luulet” (S1)

„Põhiliselt riimi aga kui leian mingi huvitava luuletuse olen ka teisi vorme kasutanud näiteks haiku” (S2)

„liisusalme ja luuletusi mis on “isa, ema, memme ja papa palun loe mulle” raamatutest, seon neid nädala teemadega” (S7), (S10)

„Riim ja haiku” (S9)

Küsimusele *milliseid proosa tekste kasutatakse laste väärtuste kujundamisel* vastasid õpetajad, et kasutavad proosatekste, mis haakuvad nädalateemaga. Toodi välja, et kasutatakse lühijutukesi ja ajalehe artikleid. Mitmed õpetajad väitsid, et ei kasuta proosa tekste.

„kasutan eestimaiste kirjanike tekste, kus on midagi õpetlikku sees või tekst, mis haakub mõne sündmusega ja nädalaplaaniga”(S3)

„jutukogumikke, lasteraamatuid, ajaleheartikleid” (S4)

„Lühijutud, jutustused-väga palju erinevaid” (S6)

„Proosat väga ei kasuta, pigem ikka muinasjutud ja lood” (S7)

Küsimusele *milliseid muinasjutte kasutatakse laste väärtuste kujundamisel* vastustest selgus, et õpetajad nimetasid mitmeid klassikalisi muinasjutte, nagu "Kolm põrsakest", "Punamütsike", "Naksitrallid", "Seitse kitsetalle", "Kolm karu" ja "Sipsik". Lisaks mainiti looma,- ime,- tõsielu,- ja kunstmuinasjutte ja ka õpetlikke muinasjutte, kuid nad püüavad vältida fantaasia lugusid. Kaasaegsetest muinasjuttudest nimetati ainult „Õpetaja Kusti kummitab“ Õpetajate vastusest selgus, et nad eelistavad kasutada populaarseid ja tuttavaid muinasjutte laste väärtuste kujundamisel.

„looma muinasjutte “hunt ja rebane”, eesti muinasjutud, imemuinasjutte “Võlupeegel”, tõsieluseid muinasjutte “Karjapoisist saab kuningas “ ja kunstmuinasjutte “Naksitrallid” (S2)

„Muinasjutte kasutan selliseid, mis on ikka kuldvaramust. Lasteaias on väga palju muinasjuturaamatuid, mida kasutada” (S3)

„Laste väärtuste kujundamisel kasutan klassikalisi muinasjutte näiteks “Punamütsike”, “Kolm põrsakest“ (S7), (S8)

„Tuntuid eesti ja välis autorite muinasjutte, näiteks "Seitse kitsetalle", "Kolm karu", "Sipsik", "Õpetaja Kusti kummitab" (S9)

Küsimusele *kuidas kasutate muinasloo tegelasi, stiili ja sündmusi, et toetada laste väärtuste kujundamist* kirjeldasid õpetajad oma tegevust järgmiselt - kasutavad käpiknukke ja näpunukke, et aidata lastel mänguliste etenduste kaudu mõista ja kogeda muinasloo sündmusi ning samal ajal õppida väärtusi ja suhtlemisoskusi. Järv (2012) rõhutab käpiknukkude olulisust laste suhtlemisoskuste, kõne ja loovuse arendamisel. Lisaks arutlevad õpetajad lastega muinasloo üle, mis võimaldab lastel mõista ja analüüsida, millised väärtused ja õppetunnid on loost välja võetavad ning rakendada neid reaalses elus. Õpetajate vastused näitavad, et nad kasutavad loovaid meetodeid laste väärtuste kujundamisel kasutades muinasjutte.

„Lasen lastel olla ise tegelased, jutustan loo läbi käpiknukkude” (S1), (S5), (S7)

„Kasutan muinasloo tegelasi ja stiili lastega koos etenduste tegemisel” (S3)

„arutame lastega, mis juhtuks kui see või teine muinasjututegelane otsustaks käituda hoopis teisiti, mis siis juhtuks ja miks“ (S4)

„mänguasjad hakkavad rääkima, andma soovitusi, kuidas on mõistlik käituda ja mida heaks pidada” (S5)

„Lapsed saavad võtta kostüüme ja osaleda muinasjutu rollides” (S7)

Küsimusele *millised kaasaegsete autorite teosed sobivad lastele väärtuste kujundamiseks* loetlesid õpetajad mitmeid raamatuid. Mainiti Eesti vanemaaja autoreid, L. Tungal, E. Raud, O. Luts, E. Niit, H. Mänd. Heljo Mändi kohta öeldi, et tema teosed on väärtuskasvatuse klassika. Nende autorite teoseid kasutavad õpetajad väga palju laste väärtuste kujundamisel. Kaasaegsetest autoritest toodi välja A. Kivirähk, J. Püttsepp, I. Tomusk, J. Põldmaa, K. Kass, I. Trull. Nimetati ka välismaa autoreid. T. Moroney sari "Minu tunded", Aline de Petigny "Laura lood". Õpetajad mainisid autorite nimesid, kelle teosed neile enim meeldivad. Vastuste põhjal võib järeldada, et väärtuste kujundamiseks sobivad nii kaasaegsed kui ka vanema aja autorite teosed.

„Tomusk, Kivirähk, Piret Raud” (S2)

„Kivirähk, “Lotte lood”/..kasutan rohkem vanema aja kirjanike O. Luts “Nukitsamees” E. Raud “Sipsik”(S3)

„Sipsik ja Karu-aabits Heljo Mänd on klassika väärtuskasvatuses. Kaasaegsest vast Juhani Püttsepp“ (S4)

„Janno Põldmaa “Lotte lood”, Andrus Kivirähk raamatud, Ilmar Tomusk “Isamoodi unejutud“(S7)

„Kristiina Kass, Ilmar Trull” (S9)

„Kirjastus Sinisukk “Bruno lood”, T. Moroney sari "Minu tunded", Aline de Petigny “Laura lood” (S6)

Küsimusele *milliseid nendest teostest olete oma töös väärtuste kujundamisel kasutanud* vastasid õpetajad, et eelmises küsimuses nimetatud teostest kasutatakse kõiki väärtuste kujundamisel. Eraldi toodi välja I. Tomuski teosed "Kops läks üle maksa", "Kõrvalised isikud" ja A. Kivirähk "Sirli, Siim ja saladused". Samuti toodi välja J. Püttseppa, E. Niit ja K. Kassi teoseid. Võib öelda, et väärtuste kujundamisel on lasteraamatute valik väga lai ja igal õpetajal on kujunenud oma lemmik raamatud, mida nad kasutavad oma töös.

„Juhani Püttsepp "Mina olen minu oma"(S4)

„E. Niit “Krõll” ja “Pilleriini lood” (S8)

„K. Kass "Õpetaja Kusti kummitab" (9)

„Olen kasutanud kõige rohkem Lotte lugusi ja Laura lood samuti”

Kolmanda ploki vastustest selgus, et lasteaiaõpetajad kasutavad peamiselt muinasjutte laste väärtuste kujundamisel. Õpetajad kasutavad palju lavastusi ja käpik- ja näpunukke lugude edasi andmisel. Läbi lastekirjanduse edastavad lasteaiaõpetajad selliseid väärtusi nagu: headus, sõbralikkus, abivalmidus ja sallivus. Õpetajad eelistavad kaasaegsete autorite teostest laste väärtuste kujundamisel kõige rohkem “Lotte lood”, “Laura lood”, “Minu Tunded” sarja ja A. Kivirähki, Juhani Püttseppa raamatuid, kui ka klassikalisi autorite teoseid nagu E. Raud “Sipsik” ja “Naksitrallid”, O. Luts „Nukitsamees“, E. Niit teosed ja H. Mänd “Karu-aabits”.

ARUTELU

Bakalaureusetöö eesmärgiks on välja selgitaada lastekirjanduse kasutamise praktikaid laste väärtuste kujundamisel koolieelses eas küsitledes Jõgevamaa õpetajaid.

Arutelu koostamise aluseks on intervjuude analüüsi tulemused ning eelnevalt püstitatud uurimisküsimused. Uurimuseks läbiviidud intervjuude käigus vastasid Jõgevamaa lasteaiaõpetajad, küsimustele, mis on seotud väärtuste ja laste väärtuste kujundamise kohta läbi lastekirjanduse. Kaardistati lasteaiaõpetajate lasteaias töötamise aeg. Uuringus osales 10 õpetajat ja uurimistulemuste põhjal selgus, et uuringus osales nii alustavaid õpetajaid, kellel on kogemust lasteaias töötamisel üks kuni viis aastat ja keskmise töökogemusega õpetajad, kes töötanud lasteaias üheksa kuni 11 aastat. Kõige pikema töökogemusega oli kolm õpetajat 17 kuni 19 aastat. Erinevate kogemustega õpetajate uurimisel selgus, et õpetajad jagavad samu väärtusi ja näevad neid olulise osana laste kasvatamisel. Samuti näitab see, et lasteaias töötavate õpetajate kogemused võivad olla erinevad, kuid nende töö eesmärk on ühine - luua turvaline, armastav ja toetav keskkond laste arenguks ning õppimiseks.

Esimese uurimisküsimuse *Millistest väärtustest õpetajad lähtuvad oma töös nende endi arvates?* Tulemuste põhjal saadi teada, et lasteaiaõpetajate sõnul käib väärtuste õpetamine läbi väärtuskasvatuse, mis tähendab hoiakute ja väärtushinnangute kujunemist erinevate tegevuste kaudu näiteks eeskujude, praktilised tegevused ja vestlused. Samamoodi ütlevad Sutrop, Harro-Loit ja Jung (i.a), et väärtuskasvatus on protsess, mis mõjutab õppija väärtuseid, väärtushinnanguid ja hoiakuid ning õpetab lastele, kuidas märgata, mõelda ja arutleda enda ja teiste väärtuste üle. Kõik küsitletud õpetajad olid ühel meelel, et väärtuskasvatus on õpetaja töös väga oluline ning lasteasutusel on tähtis roll laste väärtuste õpetamisel ja väärtushinnangute kujundamisel.

Uurimistulemuste põhjal saadi teada, et õpetajad kannavad enda isiklike väärtuseid edasi oma töösse. Nende väärtustena tõid välja selliseid väärtusi nagu: ausus, hoolivus, heatahtlikkus, sallivus, töökus, sõbralikus, usaldus ja koostöö. Selle uuringu tulemused kattuvad osaliselt varasemate tööde Usin (2018) ja Nurk (2017) töö tulemustega, kus peeti olulisteks väärtusteks

ausust ja sallivust. Uurimistulemus viitab sellele, et need väärtused on õpetajate jaoks püsivad ja olulised mitte ainult nende enda elus, vaid ka nende töös lastega. Õpetajate teadlikkus nende kantavate väärtuste olulisusest mõjutab nende käitumist ja suhtumist õpilastesse ning loob keskkonna, kus väärtused on kesksel kohal. Lapsed õpivad ja jäljendavad sageli oma õpetajaid ning seetõttu on oluline, et õpetajad mõistaksid oma väärtushinnanguid ja oleksid teadlikud sellest, milliseid väärtusi nad ise kannavad ja soovivad edasi anda.

Tolerantsus ja viisakus on väärtused, mis aitavad luua harmoonilist ja mitmekesisust väärtustavat keskkonda ning toetavad laste positiivset sotsiaalset arengut. Arvestades, et kõik küsitletud õpetajad olid ühel meelel väärtuskasvatuse olulisuse suhtes, võib öelda, et see on õpetajate ühine veendumus. Nad mõistavad, et väärtuskasvatus on põhiline tööriist, mille abil nad saavad toetada laste väärtuste kujunemist ja aidata neil mõista ning rakendada erinevaid väärtusi oma igapäevaelus.

Uuringutulemustest selgus, et lastele väärtuste õpetamisel peavad õpetajad oluliseks eeskujuks olemist. Õpetajad on õpilastele eeskujuks (Ülavere, Veisson, Tammik, 2017, lk 70-75), seega peavad õpetajad hoolikalt uurima oma isiklike väärtushinnanguid ja mõtlema põhjalikult läbi, milliseid väärtusi nad peavad oma elus oluliseks. Väärtuskasvatuse edukus sõltub paljuski õpetaja suhtumisest, väärtuste mõistmisest ja nende edastamise oskusest. Kõige paremaid tulemusi saavutatakse koostöös lapsevanemaga. Kui õpetajad suudavad luua lapsele positiivse keskkonna, on suurem tõenäosus, et need väärtused jäävad lapse ellu ja aitavad tal kujuneda heaks inimeseks.

Tulemuste põhjal võib järeldada, et lasteaiaõpetajad lähtuvad oma töös erinevatest väärtustest, mida nad peavad oluliseks nii oma isiklikus elus kui ka töös lastega. Nende väärtused hõlmavad ausust, hoolivust, heatahtlikkust, sallivust, töökust, sõbralikust, usaldust ja koostööd. Õpetajate teadlikkus nende kantavate väärtuste olulisusest ning nende eeskujuks olemine mõjutavad nende käitumist ja suhtumist õpilastesse.

Teise uurimisküsimuse *milline osatähtsus on lastekirjandusel laste väärtuste kujundamisel koolieelses eas õpetajate arvates?* Tulemustest selgus, et lasteaiaõpetajad peavad lastekirjanduse kasutamist väärtuskasvatuses väga oluliseks, kuna selle kaudu arendatakse laste analüüsi ja arutlemis oskusi. Ülavere, Veisson, Tammik (2017, lk 70-75) ja Tammiste (2014, lk 297) on oma artiklites rõhutanud, et lastekirjanduse kasutamine erinevate olukordade loomisel väärtuste õpetamiseks arendab lapse arutlus- ja analüüsi oskust. Väärtuskasvatus on

üks olulisemaid valdkondi laste arengus ja hariduses. Varasemates uuringutes väidavad mitmed autorid nagu Kaljo (2017), Mürsepp (2010, lk 35) ja Schihalejev (2015), et lastekirjandus on üks tõhusamaid vahendeid väärtuste kujundamiseks lasteaiaaas. Lastekirjanduse kaudu saab õpetada lastele erinevaid väärtusi.

Uurimistulemustest selgus, et õpetajad peavad olulisteks väärtusteks ausust, julgust seista nõrgema eest, tolerantsust, sõbralikust, õiglustunnet, koostööd, empaatiat, headust, üksteisest hoolimist ja sõprussuhete väärtustamist, mida õpetada lastele läbi lastekirjanduse. Niitra (2016) toob oma töös välja, et lasteaiaõpetajatel on võimalus valida lastekirjandust lähtudes oma väärtustest kujundamaks laste väärtusi. Uurimistulemused näitavad, et õpetajate enda väärtused mõjutavad nende valikut, millist lastekirjandust laste väärtuste kujundamisel kasutatakse. Õpetajad valivad teadlikult lugusid ja raamatuid, mis peegeldavad nende enda jaoks olulisi väärtusi ja mida nad soovivad lastele edastada. Õpetajad rakendavad oma isiklike veendumusi, hoiakuid ja väärtushinnanguid, kui nad valivad sobivat lastekirjandust, mida lastele lugeda. Selline valikuline lähenemine lastekirjandusele võimaldab õpetajatel tagada, et nad kasutavad lugusid ja raamatuid, mis toetavad nende väärtusi ja aitavad edasi anda neid väärtusi lastele. Kuna õpetajad eelistavad valitud lugusid, mis toetavad nende enda väärtusi, võib see piirata laste kokkupuudet erinevate situatsioonidega ja mitmekesisusega. Oluline on, et õpetajad püüaksid pakkuda lastele tutvumiseks erinevaid vaatenurki ja mitmekesiseid väärtusi esindavat lastekirjandust.

Uurimistulemustest selgus, et õpetajate jaoks on ettelugemine ja arutlemine üks levinumaid viise lastekirjanduse kasutamiseks väärtuskasvatuses. Ettelugemise eeliseks on see, et lapsed kuulavad tähelepanelikult ning saavad nii uusi teadmisi ja kogemusi. Mürsepp (2010) ja Reitel Hoyer (2015, lk 31) ütlevad, et ettelugemise käigus laps rahuneb, ootab huviga, mis loos juhtub ja tekib usalduslik suhe lapse ja täiskasvanu vahel ning laps saab aega veeta koos temale olulise täiskasvanuga, arutledes loetu üle. Ettelugemine pakub lastele naudingut ja emotsionaalset sidet täiskasvanuga, samal ajal kui arutelu võimaldab neil süvitsi mõelda ja mõista erinevate väärtuste taga peituvaid ideid. Õpetajate jaoks on ettelugemine oluline meetod õpetamiseks lastele väärtuseid ja väärtushinnanguid

Arutelu peetakse samuti heaks meetodiks lastekirjanduse kasutamiseks väärtuskasvatuses. Lisaks võib arutluse populaarsus tuleneda ka sellest, et õpetajad tunnetavad arutelu kui kaasahaaravat ja interaktiivset viisi, kuidas kaasata lapsi väärtuskasvatuse protsessi. Arutelu võimaldab õpetajatel saada ülevaate laste mõtetest, arusaamadest ja tõekspidamistest ning

Lastekirjanduse kasutamine laste väärtuste kujundamisel Jõgevamaa lasteaia õpetajate näitel seeläbi kohandada õpetamist vastavalt laste individuaalsetele vajadustele. Aruteluline vestlus võimaldab lastel aktiivselt osaleda õppimisprotsessis, arendada sotsiaalseid oskusi ning seostada väärtusi ja käitumist reaalsete olukordadega. Kujunevad usalduslikud suhted õpetajate ja laste vahel ning tekib turvaline ja toetav õpikeskkond.

Uurimistulemustest selgus, et õpetajad arutlevad lastega loetu üle. Arutlemine võimaldab lastel osaleda aktiivselt õppimisprotsessis ning jagada oma mõtteid ja kogemusi teiste lastega. Arutelu julgustab lapsi mõtlema erinevate väärtuste, käitumiste ja olukordade üle ning võimaldab neil luua seoseid lugudes esile kerkinud väärtustega. (Gaut, Gaut, 2015, Fisher 2005) Lisaks selgus uurimistulemustest, et õpetajad kasutavad ettelugemist ja arutlusi hommikuringides ja unejuttude lugemisel, et käsitleda kiusamisvastaseid teemasid ning õpetada hoolivust, sallivust ja sobivat käitumist. Õpetajate jaoks võib arutlemine olla oluline ja kõige vahetum vahend laste sotsiaalsete oskuste arendamiseks. Arutlused aitavad lastel mõista erinevate olukordade tagamaid ning õpetavad neid kriitiliselt mõtlema ja kaaluma erinevaid vaatenurki. Kui õpetajad kasutavad arutelusid hommikuringides või unejuttude lugemisel kiusamisvastaste teemade käsitlemiseks ja väärtuste õpetamiseks, siis võib see olla seotud vajadusega luua turvaline ja salliv õpikeskkond ning õpetada lastele hoolivust ja sobivat käitumist.

Tulemuste põhjal võib järeldada, et lasteaiaõpetajate suhtumine väärtuskasvatuse olulisusse ja nende isiklikud väärtused mõjutavad õpetajate lastekirjanduse valikut. Õpetajad on teadlikud oma väärtushinnangutest ja loovad koostöösuhte lapsevanematega, et tagada positiivne keskkond väärtuste edastamiseks. Õpetajad rakendavad lastekirjandust ettelugemisel ning seejärel koos lastega arutletakse loetu üle.

Kolmanda uurimisküsimuse *millist lastekirjandust lasteaia õpetajad kasutavad laste väärtuste kujundamisel?* Tulemustest selgus, et õpetajad kasutavad laste väärtuste kujundamisel muinasjutte ja ilukirjandust, rahvajutte, teabe- ja situatsioonikirjandust. Luuletuste hulgas on populaarsed liisusalmid ja riimid. Muinasjutte kasutatakse sageli, kuna need pakuvad lapsele põnevust ja on fantaasiarikkad. Laps saab kuuldu abil seostada erinevaid olukordi ja õppida tundma väärtusi. Õpetajate jaoks võivad olla ilukirjanduslikud teosed atraktiivsed, kuna need on emotsionaalselt kaasahaaravad. Õpetajad kasutavad rahvajutte, kuna see on oluline osa kultuuripärandist ning nende kaudu saab edasi anda kogukonna ja ühiskonna väärtusi. Teabe- ja situatsioonikirjanduse kaudu saavad õpetajad käsitleda erinevaid teemasid ja olukordi, mis on seotud laste igapäevaeluga või ühiskonnaelu mõistmisega. Luuletused, nagu liisusalmid ja

riimid, on populaarsed õpetajate seas, sest need pakuvad heli rütmi ja keelelist mängu naudingut ning samal ajal edastatavad väärtusi ja õpetussõnu. Uurimistulemustest ilmnes, et õpetajad kasutavad vähe proosakirjandust, mis võib olla seotud puuduliku teadlikkusega sobiva proosakirjanduse leidmisel.

Uurimistulemustest selgus, et raamatud peaksid edastama positiivseid väärtusi nagu: headus, abivalmidus, sõbralikkus ja õpetlikkus ning olema sobilikud laste vanusele ja arengutasemele. Oluliste väärtuste hulka, mida lasteaiaõpetajad soovivad lastele läbi lastekirjanduse edasi anda, kuuluvad ausus, julgus seista nõrgemate eest, tolerantsus, sõbralikkus, õiglustunne ja hoolimine üksteisest.

Uurimistulemusest selgus, et õpetajad kasutavad lasteraamatutes olevaid lugusi käpiknukkudega lavastuste läbiviimiseks. Hallap, Padrik (2008) ja Järv (2012) ütlevad, et raamatute tekstid on ideaalne materjal rollimängude ja lavastuste tegemiseks. Lapsed saavad lasta fantaasial vabalt lennata ja selleks sobivad erinevad loomad ja nukud. Käpiknukkudega mängimine arendab lapse suhtlemisioskust, kõne ja loovust. Uurimistulemuste põhjal võib öelda, et lavastuste tegemine on õpetajate jaoks oluline ja meelepärane viis õpetamiseks lastele väärtusi. Õpetajate jaoks võib lavastuste tegemine käpiknukkudega olla oluline ja meelepärane vahend väärtuste õpetamisel, sellepärast, et see meetod pakub mitmekesiseid võimalusi laste kaasamiseks. Lavastuste kaudu saavad lapsed mitte ainult kogeda erinevaid olukordi ja karaktereid, vaid ka seostada neid väärtustega ning arutleda nende üle koos õpetajaga.

Muinaslood on suurepärane vahend väärtuste õpetamiseks. Kärtner jt (2006) toovad välja, et muinasjuttudes kasutatakse mitmesuguseid lugusi, mille kaudu püütakse lastele sisendada justkui kolmandas isikus väärtusi ja eluhoiakuid. Jutud ja muinasjutud aitavad lastel rõõmustada ja kurvastada koos jutu tegelastega. See omakorda aitab kujundada eetilist väärtuste süsteemi. Selline lähenemine aitab lapsel õppida, kuidas käituda erinevates situatsioonides ning arendada empaatiat teiste inimeste suhtes. Samamoodi on välja toodud koolieelse lasteasutuse riiklikus õppekavas (2008), et läbi ettelugemise, dramatiseerimise, ümberjutustamise jm tegevuste kaudu õpib laps kirjanduse ja lugemise vastu huvi tundma ja lapsed saavad uusi kogemusi ja teadmisi. Muinaslood pakuvad võimalust tutvuda erinevate karakterite, olukordade ja käitumisviisidega ning arutleda nende üle koos lastega.

Uurimistulemustest selgus, et populaarseteks muinasjuttudeks peetakse klassikalisi lugusid nagu "Kolm põrsakest", "Punamütsike", "Naksitrallid", "Seitse kitsetalle" ja "Sipsik". Neid Muinasjutte loetleti kõige rohkem, sest nendes lugudes olevad tegelased, esindavad erinevaid iseloomujooni, väärtusi ja käitumismustreid. Lapsed saavad kohtuda nii positiivsete kangelaste, kui ka negatiivsete tegelastega ning näha, kuidas erinevad karakterid suhtlevad ja tegutsevad erinevates olukordades. Erinevate karakterite kaudu laps mõistab, et maailmas on erinevaid inimesi erinevate väärtuste ja käitumisviisidega. Muinasjutud pakuvad rikkalikku materjali aruteludeks ja refleksiooniks. Pärast muinasjutu lugemist arutlevad õpetajad ja lapsed koos, mida nad lugesid, milliseid karaktereid nad kohtasid ja milliseid väärtusi nad märkasid. Arutelu julgustab laste aktiivset osalemist õppimisprotsessis, võimaldab neil väljendada oma mõtteid, küsimusi ja arvamusi ning süvendab nende arusaama väärtuste olulisusest.

Kõige rohkem kasutatakse järgmiste autorite teoseid, J. Põldmaa "Lotte lood", Aline de Pétigny "Laura lood", kirjastus Sinisukk "Bruno lood", T. Moroney sari "Minu tunded". Samuti toodi välja A. Kivirähk "Sirli, Siim ja saladused" ja muud teosed. Vanema aja autoritest populaarsemad raamatud olid E. Raud "Sipsik" Nimetati ka O. Luts "Nukitsamees", H. Mänd "Karu-aabits", E. Niit "Kröll" ja "Pilleriini lood". Raikerus (2022) ja Usin (2018) väitsid oma töödes, et õpetajatel puudub ülevaade kaasaegsest kirjandusest ja vajavad tutvumist uuema aja kirjandusega. Õpetajad loetlesid raamatuid, mis on nende arvates lastele sobilikud väärtuste õpetamisel. Õpetajad nimetasid raamatuid, mis neil endal olemas on kas siis kodus või rühmas. Koostatud uuringus selgus, et õpetajad on teadlikud uuema aja teostest, kui ka klassikalistest teostest ning kasutavad neid teoseid laste väärtuste kujundamisel.

Tulemuste põhjal võib järeldada, lasteaiaõpetajad kasutavad mitmekesisest lastekirjandust laste väärtuste kujundamisel.

Toetudes ülalloodud uurimuse tulemustele ja arutelule, saab teha järgmised järeldused Jõgevamaa lasteaiaõpetajate lastekirjanduse kasutamise kohta laste väärtuste kujundamisel:

1. Lasteaiaõpetajate arvates mõjutavad nende isiklikud väärtused nende õpetamismeetodeid ja neil on oluline roll laste väärtuste kujundamisel koolieelses eas.
2. Jõgevamaa lasteaia õpetajate arvates lastekirjandus on oluline vahend laste väärtuste kujundamisel koolieelses eas, mille kaudu arendatakse laste analüüsi- ja eneseväljendusoskusi.
3. Lasteaiaõpetajad kasutavad laste väärtuste kujundamisel erinevaid lastekirjanduse žanre, nii kaasaegseid kui ka vanemaid kirjandusteoseid, kuid nende teadmised väärtuskasvatustlike proosatekstide kohta on vähesed.

Kuigi uurimistöö andis väärtusliku ülevaate lasteaiaõpetajate lastekirjanduse valikust, mida nad kasutavad väärtuskasvatases ja milliseid väärtusi nad lastele edasi annavad, tuleb mainida, et uurimistöö valim oli lokaalne ning piirdus ainult Jõgevamaa lasteaiaõpetajatega. Seetõttu tuleks edaspidiselt uurida kogu Eesti lasteaiaõpetajaid, et saada põhjalikum ülevaade nende lastekirjanduse valikutest laste väärtuste kujundamisel. Lisaks võiks uurida lasteaiaõpetajate proosatekstide kasutamist väärtuskasvatases väärtuste tutvustamisel ja arendamisel.

KOKKUVÕTE

Lapse väärtushinnangud ja hoiakud kujunevad välja juba varajasest lapsepõlvest ning kodu kõrval on oluline roll selles ka lasteaial. Laps õpib väärtusi igapäevaelu kogemuste kaudu ning täiskasvanute eeskuju on siin väga oluline. Lasteaias on lasteaiaõpetaja lastele eeskujuks oma väärtushinnangute ja hoiakutega. Lugemine võimaldab lastel kogeda erinevaid olukordi ja näha maailma erinevatest vaatenurkadest, toetades seeläbi nende väärtuste kujunemist. Lugemispalade arutamine aitab lastel mõista mõisteid nagu hea-halb ja õige-vale ning õpetab neile olulisi omadusi nagu sõbralikkus, ausus, abivalmidus, hoolivus, töökus. Hea lasteraamat julgustab last toime tulema raskustega ning loob turvatunde, et mured lahenevad ja lugu lõppeb hästi. Kirjandus on oluline vahend lapse turvatunde, eneseusu ja emotsionaalse intelligentsuse arendamisel, ning julgustab lapsi avastama maailma enda ümber. Seega on lastekirjandus oluline lapse väärtuste kujundamiseks ja tema heaolu tagamiseks.

Uurimistöö eesmärgiks oli välja selgitada lastekirjanduse kasutamise praktikaid laste väärtuste kujundamisel koolieelses eas küsitledes Jõgevamaa õpetajaid.

Uurimistöös kasutati kvalitatiivset uurimismeetodit, täpsemalt poolstruktureeritud intervjuud. Andmete kogumiseks viidi läbi intervjuud kümne Jõgevamaa lasteaiaõpetajaga. Empiirilises osas analüüsiti Jõgevamaa lasteaiaõpetajate intervjuude kaudu saadud tulemusi ning toetudes nende tulemustele koostati arutelu.

Uurimistulemustest selgus, et Jõgevamaa lasteaiaõpetajad lähtuvad oma töös isiklikest väärtustest, nagu ausus, hoolivus, heatahtlikkus, sallivus, töökus, sõbralikkus, usaldus ja koostöö. Nad õpetavad lastele väärtusi erinevate meetodite abil, nagu vestlused, arutelud, lugude ja raamatute ettelugemine ning situatsioonide ja mängude kaudu. Õpetajad peavad oluliseks selliseid väärtusi nagu austus, sõbralikkus, sallivus, õiglus, eneseusaldus, teistega arvestamine ja lugupidamine ning traditsioonide ja tavade väärtustamine.

Uurimistulemustest selgus, et lasteaiaõpetajate arvates on lastekirjandusel oluline roll laste väärtuste kujundamisel koolieelses eas. Lasteaia õpetajad kasutavad lastekirjandust väärtuste

Lastekirjanduse kasutamine laste väärtuste kujundamisel Jõgevamaa lasteaia õpetajate näitel üle arutlemiseks ja analüüsimiseks ning õpetavad läbi selle lastele erinevaid eluks vajalikke väärtusi, nagu ausus, julgus seista nõrgema eest, tolerantsus, sõbralikkus, õiglustunne ja üksteisest hoolimine. Lasteaiaõpetajad kasutavad lastekirjandust peamiselt ettelugemiseks, loetu üle arutlemiseks ja lavastuste tegemiseks ning ennetavad kiusamist valides raamatuid mis käsitlevad hoolivust, sallivust ja sobivat käitumist.

Uurimistulemustest selgus, et lasteaiaõpetajad valivad rühma jaoks sobivaid raamatuid, mis sisaldavad kauneid illustratsioone, sobivad laste vanusele ja arengutasemele ning edastavad positiivseid väärtusi nagu headus, abivalmidus, sõbralikkus, õpetlikkus, ausus, tolerantsus, õiglustunne ja teineteise hoolimine. Peamiselt kasutatakse muinasjutte ja ilukirjandust, kuid ka rahvajutte, teabe- ja situatsioonikirjandust ning luuletusi. Populaarsed muinasjutud nagu "Kolm põrsakest", "Punamütsike", "Naksitrallid", "Seitse kitsetalle" ja "Sipsik". Lasteaiaõpetajad kasutavad raamatuid väärtuste kujundamiseks, arutlevad lastega lugude üle ning koos lastega lavastavad neid. Kaasaegsetest raamatutest toodi välja J. Põldmaa "Lotte lood", A. de Pétigny "Laura lood", T. Moroney sari "Minu tunded" ja A. Kivirähk "Sirli, Siim ja saladused". Vanematest kirjandusteostest mainiti E. Raua "Sipsikut" ja O. Lutsu "Nukitsameest", H. Mänd "Karu-aabits", E. Niit "Kröll" ja "Pilleriini lood". Lasteaiaõpetajad omavad head ülevaadet kaasaegsest ja vanemast lastekirjandusest.

Kokkuvõtteks võib öelda, et töö alguses püstitatud uurimisküsimused said vastused ning uurimistöö eesmärk saavutati. Uurimusest selgus, et mitmed lasteaiaõpetajad ei kasuta laste väärtuste kujundamisel proosatekste ja nad ei osanud nimetada proosatekste.

Uurimistöö piiranguks on, et uuring on läbi viidud ainult Jõgevamaa lasteaia õpetajatega, seega ei saa teha tulemuste põhjal üldistusi kogu Eesti kohta. Edasiselt võiks antud uuringu valimit suurendada kogu Eesti ulatuses, et saada terviklikumad tulemused. Uurida võiks ka lasteaiaõpetajate proosatekstide kasutamist väärtuskasvatuses.

Uuring võiks pakkuda huvi lasteaiaõpetajatele ja tulevastele lasteaiaõpetajatele, kellele pakub huvi väärtuskasvatuse teema koolieelses eas ja laste väärtuste kujundamine lastekirjanduse kaudu.

KASUTATUD KIRJANDUS

Belova, O. (2016). Õpetajate ja 5-6 aastaste lastevanemate arusaamad draamaõpetuse võimalustest väärtuskasvatuses koolieelses lasteasutuses. Tartu Ülikool Narva Kolledž. Bakalaureusetöö.

http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/54052/belova_olga_ba_2016.PDF

Eesti entsüklopeedia. (2006). *Väärtus*.
[http://entsyklopeedia.ee/artikkel/v%C3%A4%C3%A4rtus_\(filosoofia\)1](http://entsyklopeedia.ee/artikkel/v%C3%A4%C3%A4rtus_(filosoofia)1) (viimati külastatud 05.01.2023)

Eesti ühiskonna väärtusarendus 2021-2026. Eetikakeskus.
https://www.eetika.ee/sites/default/files/www_ut/vaartusprogrammi_ii_jatkuprogramm_2021-2026.pdf

Eyre, L., Eyre, R. (2014). *Kuidas oma lastele väärtusi õpetada*. Eesti Keele Sihtasutus.

Fisher, R. (2005). *Õpetame lapsi mõtlema*. AS Atlex

Gaut, B., Gaut, M. (2015). *Filosoofilised arutelud väikeste lastega*. Kirjastus Studium.

Haljak, R. (2011). Dramatiseeringute kasutamine koolieelse lasteasutuse õppetegevustes emakeele ja võõrkeele õpetamisel. Tartu Ülikool. Magistritöö.
<https://core.ac.uk/download/pdf/14486643.pdf>

Hallap, M, Padrik, M. (2008). *Lapse kõne arendamine*. Tartu Ülikooli Kirjastus.

Harro-Loit, H. (2017). Hea kooli ja lasteaia indikaator. Rmt. Sutrop, M, Toming, H, T, Kõnnussaar. (koost.). Hea kooli käsiraamat. Eesti Keele Sihtasutus.
https://www.eetika.ee/sites/default/files/www_ut/hea_kooli_kasiraamat_2017.pdf

Hunt, P. (2005). *Understanding Children's Literature*. Routledge.
https://khidiglibrary.weebly.com/uploads/7/0/5/6/7056479/understanding_childres_literature.pdf

Järv, M. (2012, 1. jaanuar). Dramatiseeringud lasteaia õppe-ja kasvatustegevustes. *Eesti lasteaiaõpetajate ajakiri*. <https://www.lasteaed.net/2012/01/01/dramatiseeringud-lasteaia-oppe-ja-kasvatustegevustes/>

Kraav, I. (2013). Õpetaja väärtuskasvatajana. Rmt. Sutrop, M. (koost.) *Väärtuspõhine kool*. (lk 282-286). Eesti Keele Sihtasutus.

Kaljo, L. (2017). Eesti lastekirjanduse kasutamine kahe Kohtla-Järve lasteaia näitel. Tartu Ülikool Narva kolledž. Bakalaureusetöö. https://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/56740/kaljo_liia_bak.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Koolieelse lasteasutuse riiklik õppekava (2008) RT I 2008, 23, 152 <https://www.riigiteataja.ee/akt/12970917?leiaKehtiv> (viimati külastatud 20.09.2022)

Krusten, R. Kumberg, K. Müürsepp, M. Niitra, M. Ojala, H. Palm, J. Reidolv, M. Tarrend, A. (2006). *Lastekirjanduse sõnastik*. Eesti lastekirjanduse teabekeskus.

Krusten, R. (2003) Mis on lastekirjandus. Rmt. Lastekirjandus keskus (koost.). *Nukits*. (lk 16).

Kärtner, P, Maiberg, L, Rikker, M, Tuuling, L, Voltein, E. (2006). *Õppematerjal koolieelsete lasteasutuste eesti keele kui teise keele õpetajate põhi ja täiendkoolituseks*. Kirjastus Altex https://integratsioon.ee/sites/default/files/54_60.pdf

Kööp, K. (2019, 25. september). Lastekirjanduse olulisus väikelapse arengus. *Ajakiri Märka last*. <https://ajakiri.lastekaitseliit.ee/2019/09/25/lastekirjanduse-olulisus-vaikelapse-arengus/>

Laherand, M-L. (2010) *Kvalitatiivne uurimisviis*. OÜ Sulesepp. [file:///C:/Users/Egle/Downloads/laherand_kvalitatiivne_ocr%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/Egle/Downloads/laherand_kvalitatiivne_ocr%20(2).pdf)

Mattheus, A. (2018). *Kirjandus eesti lastele enne lastekirjanduse sünni*. Rmt Palm, J, Väljataga, Ü., Kehman, A. (Koost.). Eesti lastekirjanduse kuldvara. Eesti lastekirjandus keskus.

Minguez, X. (2014). *Exploring Education and Children's Literature*. Cambridge Scholar. https://www.researchgate.net/publication/260192335_Exploring_Education_and_Children%27s_Literature

Mitt, M. (2012). *Väärtuskasvatus Tarkuste Hoidise abil*. MTÜ Väärtuskoolitus

Müürsepp, M. (2003). *Lastekirjandus-müüt, pilt, lugu, laps*. Tallinna Pedagoogikaülikool.

Müürsepp, M. (2009). Laps ja raamat. Rmt Henno, K (Koost.). *Lasteaialaps peres*. Tartu: Altex

Müürsepp, M. (2010). Väärtuste kujundamine keele ja kõne õpetamise ja lastekirjanduse kaudu. Rmt Veisson, M. (Koost.). *Väärtused koolieelses eas. Väärtuskasvatus lasteaias*. Tallinn. Eesti Keele Sihtasutus.

Niemi, H. (2009). Õpetaja väärtuste kandja ja vahendajana. Rmt. M. Sutrop, P. Valk, & K. Velbaum (Koost.). *Väärtused ja väärtuskasvatus. Valikud ja võimalused 21. sajandi Eesti ja Soome koolis*. Eesti Keele Sihtasutus.

Niitra, M. (2016). Lugemise jagatud mõnu. Õpetajate leht <https://opleht.ee/2016/01/lugemise-jagatud-monu/> (viimati külastatud 20.09.2022)

Nugin, K. (2017). Keel ja kõne. Rmt Nugin, K., Õun, T. (Koost.). *Õppe- ja kasvatustegevus lasteaias*. AS Atlex.

Nurk, K. (2017). Esimeses klassis auditiivsete ülesannete rakendamise võimalusi väärtuspädevuste kujundamiseks „Kiusamisest vaba kool“ meetodika toetamiseks. <https://kiusamisestvabaks.ee/wp-content/uploads/legacy-content/fail20170918000000-1-24.pdf> (viimati külastatud 20.09.2022)

Palm, J. (2010). Eesti lastekirjanduse teooria ja kriitika kuni aastani 1939. Tartu ülikool. Magistritöö. http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/15261/palm_jaanika.pdf (viimati külastatud 15.02.2023)

Palm, J. (2020). Loomalood laste lugemislaual. ajakiri Nukits.

Peterson, T. (2017). *Koolieelse lasteasutuse õpetaja professionaalsus*. Rmt. Nugin, K, Õun, T. (Koost.). *Õppe ja kasvatustegevus lasteaias*. (lk 316). AS Atlex

Peterson, T., Suur, S., Õun, T. (2010). *Väärtused lasteasutuse õppe- ja kasvatustegevuses*. Rmt. Veisson, M. (Koost.). *Väärtused koolieelses eas: väärtuskasvatus lasteaias*. Eesti Keele Sihtasutus.

Raikerus, A. (2022). Lasteaiaõpetajate teadlikkus Eesti lastekirjandusest ja selle kasutamine kolme Tallinna venekeelse lasteaia näitel. Tartu Ülikool Narva Kolledž. Bakalaureusetöö.

http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/83999/Raikerus_bak.pdf?sequence=1&isAllowed=y (viimati külastatud 20.09.2022)

Reitel Hoyer, L. (2015) *Tendentsid uuemas põhjamaade kirjanduses*. Rmt. Palm, J, Kehman, A, Väljataga, Ü (Koost.). Eesti lastekirjandus keskuse toimetised 6. Eesti lastekirjandus keskus. <https://www.digar.ee/viewer/et/nlib-digar:280550/252016/page/2>

Schihalejev, O. (2011). *Väärtuskasvatus õpetajakoolituses*. Tartu Ülikool kirjastus.

Schihalejev, O. (2015). *Narratiivid väärtuskasvatuse teenistuses*. Rmt Schihalejev, O. (Koost.). *Õppemeetodid väärtuskasvatuse teenistuses – miks ja kuidas?* (lk 25–35). Eesti Keele Sihtasutus.

Schwartz, S. H. (1992). *Universals in the content and structure of values: theoretical advances and empirical tests in 20 countries*. Academic Press [https://www.researchgate.net/publication/230557790 Universals in the Content and Structure of Values Theoretical Advances and Empirical Tests in 20 Countries](https://www.researchgate.net/publication/230557790_Universals_in_the_Content_and_Structure_of_Values_Theoretical_Advances_and_Empirical_Tests_in_20_Countries)

Sutrop, M. (2010). Saatesõna. Rmt. Veisson, M. (Koost.). *Väärtused koolieelses eas Väärtuskasvatus lasteaias*. Eesti Keele Sihtasutus.

Sutrop, M. (2019). Iseloomu kasvatus kui väärtuskasvatuse meetod: Eesti kogemus. „Harjutades kasvab iseloom“ Tartu Ülikooli eetikakeskuse 12. väärtuskasvatuse konverents https://www.eetika.ee/sites/default/files/www_ut/sutrop_iseloomukasvatus_eesti_moodi.pdf (viimati külastatud 21.09.2022)

Sutrop, M., Harro-Loit, H., Jung, N. (i.a) *Väärtused ja väärtuskasvatus*. <https://www.eetika.ee/et/vaartused-vaartuskasvatus-4> Eetikaveeb.

Sutrop, M. Valk, P. Velbaum, K. (2009). *Väärtused ja väärtuskasvatus. Valikud ja võimalused 21.sajandil Eesti ja Soome koolis*. Eesti Keele Sihtasutus.

Tammiste, H. (2014). *Tarkus tuleb tasapisi. Valik aktiivõppe strateegiaid lasteaias ja koolis*. AS Atlex.

Usin, K. (2018). Lastekirjanduse kasutamine õpilaste väärtuskasvatustes esimeses kooliastmes. Tartu Ülikool. Magistritöö.
https://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/61868/usin_katrin_ma.pdf?sequence=1&isAllowed=y (viimati külastatud 20.09.2022)

Veisson, M. Kuurme, T. (2010). Ülevaade väärtustest, väärtuskasvatusest ja moraalist. Rmt Veisson, M. (Koost.). *Väärtused koolieelses eas Väärtuskasvatus lasteaias*. (lk 11, 20-21). Eesti Keele Sihtasutus.

Õunapuu, L. (2014). *Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustes*. Tartu ülikool.
http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/36419/ounapuu_kvalitatiivne.pdf

Ülavere, P. Veisson, M. (2014). *Values and Values Education in Estonian Preschool Child Care Institutions*. <https://doi.org/10.1515/jtes-2015-0014>

Ülavere, P., Veisson, M., Tammik, A. (2017). Väärtused ja väärtuskasvatus alushariduses. Rmt Nugin, K., Õun, T. (2017). (Koost.). *Õppe- ja kasvatustegevus lasteaias*. AS Atlex.

Lisa 1. Intervjuu küsimused

Poolstruktureeritud intervjuu küsimused

I plokk: Millistest väärtustest õpetajad lähtuvad oma töös nende endi arvates?

1. Kui kaua olete lasteaia õpetajana töötanud?
2. Selgita oma sõnadega, mida tähendab sinu jaoks väärtuskasvatus.
3. Kui oluline on väärtuskasvatus õpetaja töös teie arvates?
4. Millised on Teie isiklikud väärtused?
5. Millistest väärtustest lähtute oma töös õpetajana?
6. Miks need loetletud väärtused on Teie jaoks tähtsad?
7. Milliseid väärtusi Te lastes kujundate?
8. Milliseid meetodeid Te kasutate lastele väärtuste õpetamisel?

II plokk: Milline osatähtsus on lastekirjandusel laste väärtuste kujundamisel koolieelses eas õpetajate arvates?

1. Miks on väärtuskasvatuses lastekirjanduse kasutamine oluline Teie arvates?
2. Millised on olulised väärtused, mida teie arvates saab lastele õpetada läbi lastekirjanduse?
3. Milliseid meetodeid Te kasutate väärtuste kujundamisel lastekirjanduse kaudu?
4. Millistes väärtuskasvatuslikes situatsioonides Te olete kasutanud lasteraamatutes olevad lugusi, luuletusi või mõnda muud kirjanduslikku teksti?

III plokk: Millist lastekirjandust lasteaiaõpetajad kasutavad

1. Missugustest väärtustest lähtute valides lastele raamatuid rühma?
2. Mis liiki lastekirjandust Te kasutate laste väärtusi kujundades?
3. Milliseid luulevorme Te kasutate laste väärtuste kujundamisel?
4. Milliseid proosa tekste Te kasutate laste väärtuste kujundamisel?
5. Milliseid muinasjutte Te kasutate laste väärtuste kujundamisel?
6. Kuidas kasutate muinasloo tegelasi, stiili ja sündmusi, et toetada laste väärtuste kujundamist?
7. Millised kaasaegsete autorite teosed sobivad lastele väärtuste kujundamiseks teie arvates?
8. Milliseid nendest teostest olete oma töös väärtuste kujundamisel kasutanud